

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2020-2023

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Alena Bálková

**Žáci s dětskou mozkovou obrnou, metody a prostředky pro
jejich edukaci na Praktické škole jednoleté v Příbrami**

Praha 2023

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Dušana Chrzová, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2020-2023

BACHELOR THESIS

Alena Bálková

**Students with cerebral palsy, methods and means for their
education at the one-year practical school in Příbram**

Prague 2023

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Dušana Chrzová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Bukové u Příbramě dne .....

Alena Bálková .....

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Dušaně Chrzové, Ph.D. za odborné vedení, velmi cenné rady, podněty, připomínky a doporučení při zpracování této bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku dětské mozkové obrny. Teoretická část se věnuje za použití odborné literatury bližší specifikaci dětské mozkové obrny. Zabývá se současným systémem výchovy a možnostmi vzdělávání žáků s tímto onemocněním. Popisuje specifika edukace těchto žáků a vysvětluje význam vzdělávání na praktické škole jednoleté. Praktická část bakalářské práce, vypracovaná na základě kvalitativního výzkumu, odpovídá na hlavní a dílčí výzkumné otázky týkající se edukace žáků s DMO a využívání metod a prostředků při vzdělávání těchto žáků na Praktické škole jednoleté v Příbrami.

Klíčová slova

Dětská mozková obrna, legislativa, metody, pozorování, praktická škola jednoletá, prostředky, případová studie, vzdělávání.

Annotation

The aim of this bachelor thesis is to examine the issue of cerebral palsy. Theoretical part is dedicated to close specification of cerebral palsy with scientific literature. It concerns current educational system and opportunities of students diagnosed with this disorder. Furthermore, it describes specifics of education of these students and explains the importance of education on one-year practical school. Practical part of bachelor thesis, written based on qualitative research answers the main and partial research questions covering education of students with cerebral palsy and applying methods and means in education of these students on one-year practical school in Příbram.

Keywords

Case study, cerebral palsy, education, legislative, means, methods, observation, one-year practical school.

OBSAH

ÚVOD.....	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 DĚTSKÁ MOZKOVÁ OBRNA	9
1.1 Charakteristika dětské mozkové obrny.....	9
1.2 Příčiny dětské mozkové obrny.....	10
1.3 Formy dětské mozkové obrny.....	12
1.3.1 Spastické formy dětské mozkové obrny.....	13
1.3.2 Nespastické formy dětské mozkové obrny	14
1.4 Možnost souběhu vad s dětskou mozkovou obrnou	15
2 EDUKACE ŽÁKŮ S DĚTSKOU MOZKOVOU OBRNOU	18
2.1 Legislativní podmínky vzdělávání.....	19
2.2 Specifika vzdělávání žáků s dětskou mozkovou obrnou	21
2.3 Vzdělávání žáků s dětskou mozkovou obrnou na praktické škole jednoleté.....	22
2.4 Metody a prostředky využívané při edukaci žáků s dětskou mozkovou obrnou	25
2.4.1 Metody edukace.....	26
2.4.2 Prostředky edukace	28
PRAKTICKÁ ČÁST	30
3 ŽÁCI S DĚTSKOU MOZKOVOU OBRNOU	30
3.1 Stanovení cíle práce a metody výzkumu	30
3.2 Charakteristika výzkumného vzorku	30
3.3 Metodologie výzkumu	31
3.4 Charakteristika Praktické školy jednoleté v Příbrami.....	31
3.5 Případové studie.....	32
3.6 Rozhovor s maminkami žáků s DMO.....	39
3.7 Rozhovor s pedagogy a asistentem pedagoga.....	42
3.8 Závěr šetření a doporučení pro praxi	50
ZÁVĚR	56
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	58
SEZNAM ZKRATEK	61
SEZNAM GRAFŮ	62
SEZNAM PŘÍLOH.....	63

ÚVOD

„Žáci s dětskou mozkovou obrnou, metody a prostředky pro jejich edukaci na Praktické škole jednoleté v Příbrami“ tak zní název předložené bakalářské práce. Hlavním motivem pro zvolení si tématu bakalářské práce je důležitost neopomíjení závažnosti tohoto onemocnění, dále také zkušenost a dlouholetá praxe autorky s žáky s dětskou mozkovou obrnou.

Záměrem této práce je zmapovat problematiku dětské mozkové obrny a poukázat také na problémy spojené s edukací žáků s DMO. Při edukaci těchto žáků je zapotřebí zajistit co nejkvalitnější podmínky pro vzdělávání a výchovu. Dále je důležité dbát na účinnou podporu individuálního přístupu ke každému žákovi a zvolením vhodných metod a prostředků zajistit těmto žákům co největší samostatnost. Žáci si tímto osvojí znalosti a manuální dovednosti potřebné k výkonu jednoduchých pracovních činností a získají perspektivní možnosti uplatnění se v různých profesních oblastech i v každodenním praktickém a rodinném životě. Tyto znalosti a dovednosti jsou důležité pro úspěšné začleňování do běžné společnosti. Každá získaná dovednost zvýší soběstačnost žáků a možnost jejich seberealizace.

Bakalářská práce je rozdělena na tři části. Dvě kapitoly tvoří teoretickou část a třetí empirická kapitola popisuje vlastní výzkum autorky. První kapitola je zaměřena na charakteristiku, příčiny, formy a možné souběhy vad dětské mozkové obrny. V druhé kapitole se nachází edukace žáků s DMO, legislativní podmínky, specifika ve vzdělávání těchto žáků a dále vzdělávání žáků s DMO na praktické škole jednoleté. V poslední podkapitole jsou popsány metody a prostředky využívané při edukaci těchto žáků. V praktické části bude proveden kvalitativní výzkum, jehož cílem je zmapovat problematiku DMO a odpovědět na hlavní a dílčí výzkumné otázky týkající se edukace žáků s DMO a využívání metod a prostředků při edukaci těchto žáků na Praktické škole jednoleté v Příbrami.

TEORETICKÁ ČÁST

1 DĚTSKÁ MOZKOVÁ OBRNA

O problematice dětské mozkové obrny, dále jen DMO, která patří mezi tělesná postižení, pojednává celá řada odborné literatury, ve které se uvádí, že v charakteristikách DMO jsou následky především poruchy hybnosti, ale zároveň jsou současně zmínky o tom, že se ve většině případů, u některých forem DMO dokonce téměř ve všech případech, mohou vyskytnout poruchy hybnosti současně s poruchami řeči, sluchu, zraku, intelektu a chování.

V první teoretické kapitole je popsána charakteristika dětské mozkové obrny, dále příčiny a formy DMO a také jsou v této kapitole uvedeny možné souběhy vad, které se mohou při DMO vyskytnout.

1.1 Charakteristika dětské mozkové obrny

Odborná literatura uvádí mnoho charakteristik dětské mozkové obrny. Pro dobrou představu je zde uvedeno několik definic od více autorů, které srozumitelně popisují a charakterizují toto závažné centrální postižení. Názorů odborníků na DMO je celá řada, ale v podstatě je důležité, že jsou významově stejné a shodují se v tom, že DMO je stavem získaným před narozením, během porodu nebo po něm a projevujícím se převážně v poruchách hybnosti.

Podle Chvátalové (2001) je „*dětská mozková obrna, někdy nazývaná cerebrální dětská obrna, infantilní cerebrální paréza, perinatální encefalopatie či nemoc Littleova.*“ (Chvátalová, 2001, s. 166)

K poruše hybnosti dochází již před porodem nebo v průběhu porodu, méně často po porodu, nejdéle do stáří jednoho roku dítěte. (Zajíc, 2008, s. 97)

Autoři Lesný, Špitz (1989) popisují, že: „*dětská mozková obrna je porucha hybnosti a vývoje hybnosti vzniklá v nejranějším vývojovém období. Je to neprogresivní onemocnění, ale ne neměnné. Mění se s vývojem a zráním. Je to poměrně časté onemocnění.*“ (Lesný, Špitz, 1989, s. 112)

Milichovský (2010) ve své knize definuje dětskou mozkovou obrnu podobně jako předešlí autoři: „*Dětská mozková obrna je raně vzniklé poškození mozku, projevující se převážně v poruchách hybnosti a vývoje hybnosti.*“ (Milichovský, 2010, s. 33)

„*Dětská mozková obrna patří mezi nejčtenější neurovývojová onemocnění. Je neprogresivním, leč ve svých projevech nikoli neměnným postižením vyvíjejícího se mozku a postihuje řadu oblastí: kognitivní schopnosti, hybnost, zrak, sluch, způsob chování.*“ (Lesný, 1972 In: Kudláček, 2012, s. 32)

Další charakteristiku DMO uvádí Zoban (2004), kteří říká, že je to „*termín používaný k popisu stavu dítěte s postižením mozku, které je zjevné v časném dětství (typicky do tří let věku), je neprogresivní a vede k neschopnosti vykonávat motorické funkce v přiměřeném rozsahu.*“ (Zoban, In: Kraus, 2004, s. 53)

„*Mezi závažná centrální postižení patří dětská mozková obrna dle MKN-10 druhého aktualizovaného vydání (platné k 1. 1. 2010) došlo ke změně názvu tohoto onemocnění z používaného názvu dětská mozková obrna na termín mozková obrna (kód G80). V odborných textech se tedy v současné době používají oba dva termíny.*“ (Vítková In: Pipeková, 2010, s. 183)

Definice dle Matějčka a Langmeiera (1986 In: Kudláček, 2012 s. 32) zní: „*Navenek se DMO projevuje jako určité opoždění vývoje hybnosti, provázené někdy úplným, jindy jen částečným ochrnutím končetin, někdy poruchami svalového napětí, někdy poruchami pohybové koordinace a někdy všemi těmito příznaky současně. Svalové napětí bývá buď příliš silné, takže pohyby příliš ochablé nevykonné.*“

1.2 Příčiny dětské mozkové obrny

Příčina vzniku DMO nemusí být dle odborné literatury vždy úplně jasná. Je popsáno mnoho rizikových faktů, které mohou způsobit DMO.

Fišer, Škoda (2008) ve své publikaci zajímavě uvádějí, že: „*dětská mozková obrna není jediným onemocněním, ale spíše celou skupinou příbuzných chorob různé etiologie. Při pátrání po příčině DMO u konkrétního dítěte berou lékaři v úvahu zejména formu DMO, anamnézu matky (zejména průběh těhotenství a porodu) a anamnézu dítěte od*

porodu až do současnosti, kdy je důležitá doba, kdy se nemoc začala projevovat. Dodávají, že ve většině případů není přesná příčina DMO známá. Bohužel díky tomu zůstávají reálné možnosti účinné prevence DMO velmi omezené.“ (Fišer, Škoda, 2008, s. 49-50)

Milichovský (2010) popisuje, že ve většině případů, u některých forem DMO dokonce téměř ve všech případech, mají společné znaky a těmi jsou poruchy hybnosti, současně i poruchy řeči, dále porucha mentálního intelektu různého stupně a další onemocnění a komplikace. (Milichovský, 2010, s. 33)

Zoban In: Kraus (2004) doplňuje, že v současnosti se objevují četné diskuse o rizikových faktorech postižení vyvíjejícího se nezralého mozku k jednotlivých fázím vývoje plodu a novorozence. (Zoban In: Kraus, 2004, s. 54)

Kudláček (2012) ve své knize uvádí, že jedním z významných rizikových faktorů a jedna z hlavních příčin vzniku DMO je nízká porodní váha novorozence. Dále uvádí, že jako riziková hranice hmotnosti novorozence se uvádí 1500g. (Kudláček, 2012, s. 29)

Příčiny DMO se obvykle rozdělují podle období vzniku do tří skupin

- **Příčiny prenatální** (působící v době před porodem) – to může být infekční onemocnění matky v časném stádiu těhotenství, virová onemocnění plodu i matky (toxoplazmóza, zarděnky), nezdravý životní styl matky (kouření, konzumace alkoholu).
- **Příčiny perinatální** (působící během porodu, případně krátce před ním nebo po něm) – může dojít ke komplikovanému porodu – dlouhý porod spojený s nedostatečným zásobením plodu kyslíkem, poruchy pupeční šňůry, předčasné odloučení placenty, krvácení do mozku, těžká novorozenecká žloutenka.
- **Příčiny postnatální** (působící kdykoli během dalšího života) – infekce, úrazy, jiná poškození spojená s centrálním nervovým systémem. (Milichovský, 2010, s. 33-34)

1.3 Formy dětské mozkové obrny

Kudláček (2012) říká, že: „*prvními autory, kteří položili základ dnešní klasifikace, byli neurologové Balf a Ingram (1955). Od této doby se vytvořilo několik typů klasifikací, jež rozdělují DMO do tzv. forem.*“ (Kudláček, 2012, s. 33)

Slowik (2016) dodává „*v rámci syndromu DMO bývá definována řada specifických kategorií a typů, které nejsou uváděny jednotným způsobem.*“ (Slowik, 2016, s. 102)

Toto potvrzují ve své knize Fišer, Škoda (2008) a tvrdí, že k určité nejednotnosti forem dochází, uvádějí například autorku Opařilovou, která rozděluje formy DMO na spastické, nespastické a lehkou mozkovou dysfunkci. Problematické se jeví zařazení lehké mozkové dysfunkce mezi formy DMO. (Fišer, Škoda, 2008, s. 39)

S tímto rozdělením nesouhlasil např. F. Kábele (1988, s. 14), který uvádí, že: „*lehká mozková dysfunkce patří do skupiny nevyhraněných syndromů, mezi které zařazuje malé mozkové postižení s následným psychomotorickým neklidem, neobratností a dalšími příznaky uváděnými pod syndrom LMD.*“

Při klasifikaci DMO se vychází nejčastěji z klinického obrazu. Podle typu hybného postižení se pak rozlišují různé formy DMO. Dosud se užívá základní členění, a to na formy spastické a nespastické. (Jankovský, 2006, s. 41)

Pro bakalářskou práci budeme používat dělení forem DMO uvedené v knize Kudláčka (2012), který vychází z klasifikace Lesného (1972), který rozeznává

Spastické formy DMO

- Diparetická forma
- Hemiparetická forma
- Kvadruparetická forma

Nespastické formy DMO

- Dyskinetická forma
- Hypotonická forma (Lesný In: Kudláček, 2012, s. 33-34)

S ohledem na zaměření této práce je potřeba ještě také klasifikovat jednotlivé formy DMO, které se od sebe liší rozsahem a stupněm závažnosti a dělí se na **obrnu částečnou**, která se nazývá **paréza**, případně **obrnu úplnou**, což je **plegie**. (Jankovský, 2006, s. 39)

1.3.1 Spastické formy dětské mozkové obrny

Fišer, Škoda (2008) uvádějí, že spastické formy vznikají jako následek poškození centrálních motorických neuronů a dodávají, že: „*mezi základní charakteristické znaky spastických forem DMO patří porucha aktivní volní hybnosti, svalová hypertonie, stereotypní pohyby. Spastické formy tvoří asi 60% všech DMO.*“ (Fišer, Škoda, 2008, s. 40)

Diparetická forma

Příčinou diparetické formy je poškození mozku v temenním laloku. Toto poškození je časté u předčasného porodu, kdy plod není dostatečně zralý. Diparetická forma může také vzniknout u komplikovaného porodu při krvácení do mozku nebo přerušením zásobování kyslíkem. U dítěte s diparetickým vývojem není v prvních měsících kromě snížené pohyblivosti téměř nic nápadného. Je důležitá včasná terapie a léčení pohybových poruch je většinou úspěšné. Vzhledem ke kognitivnímu vývoji bývá zde prognóza dobrá. (Vítková, 2006, s. 51)

U diparetické formy jsou postiženy zejména dolní končetiny s různým stupněm postižení. Je také charakteristická natažením dolních končetin v kolenou a pozicí chodidel do tzv. plantární flexe (špičkami dolů). Končetiny jsou nápadně tuhé, manipulace s nimi je proti odporu. Chůze bývá nůžkovitá (kolena se o sebe třou), po špičkách, s pokrčenými koleny při spasticitě flexorů bérce. Toto se projevuje kolébavou chůzí. (Milichovský, 2010, s. 34)

Hemiparetická forma

Příčinou hemiparetické formy je dle Vítkové (2006) lokalizované poškození, které vznikne krvácením do mozku v postranních komorách mozkové kůry. K tomuto krvácení může dojít v průběhu porodu, kdy má dítě větší průměr hlavičky, než je pánev matky. U hemiparézy lze očekávat postižení hybnosti jedné poloviny těla s tím, že je patrná převaha

především v oblasti hlavy a horní končetiny, postižení dolní končetiny už není tak výrazné. (Vítková, 2006, s. 52)

Milichovský (2010) dodává, že nejčastější příčinou je porucha zásobování části mozkové hemisféry krví při neprůchodnosti tepny nebo při zánětu. V novorozeneckém věku tato porucha většinou není zjistitelná. Lze očekávat poškození především v oblasti hlavy a horní končetiny. Postupem času horní končetina slábne, stává se spastickou a zaujímá typickou pozici dlaní dolů. Dolní končetina je natažená v koleni a špička nohy směřuje dolů. V případě dobré rehabilitace a vzdělávací péče je prognóza dobrá. Asi u jedné třetiny těchto DMO jsou současně diagnostikovány epileptické záchvaty. (Milichovský, 2010 s. 34)

Kvadruparetická forma

Kvadruparetická forma je nejzávažnější formou DMO a projevy tohoto typu jsou velmi rozmanité. Kvadruparéza se vyskytuje u předčasně narozených dětí, kde je rizikem nízká porodní hmotnost, ale častou příčinou jsou též infekce. Postižení je komplexní a vztahuje se na celé tělo, hlavu, trup a všechny čtyři končetiny. Ze spastických forem je vzhledem k dalšímu kognitivnímu vývoji jedince nejméně příznivá. Těžké formy kvadruparézy jsou nápadné už v novorozeneckém věku. Objevují se poruchy primárních reflexů (sání, polykání, otvírání úst). Ve většině případů kvadruparetickou formu DMO doprovází další postižení: obvykle mentální retardace, smyslové vady, častý výskyt epilepsie. (Fišer, Škoda, 2008, s. 44)

1.3.2 Nespastické formy dětské mozkové obrny

Fišer, Škoda (2008) ve své knize uvádějí, že: *„pro tyto formy DMO je charakteristická absence svalového napětí. Poškození v mozku, způsobující nespastické formy DMO, se projevují mimo pyramidovou dráhu.“*

Dyskinetická forma

Ve starší literatuře se objevují různá pojmenování této formy DMO jako dyskineticko-dystonická forma, extrapyramidová forma, atetóza nebo atetoidní forma. Tato forma DMO je charakterizovaná mimovolními pomalými krouživými pohyby. Na

vzniku této formy se nejčastěji podílí novorozenecká žloutenka. Hlavní příčinou je poškození mozku v oblasti bazálních ganglií. Bazální ganglia jsou součástí extrapyramidové dráhy, které se podílejí na řízení pohybů člověka. Když dojde k poškození těchto ganglií, vznikají nepotlačitelné pohyby. Dyskinetická forma patří mezi méně často formy DMO. K poškození dochází při nedostatečném zásobení kyslíkem, při krvácení do mozku, případně i vlivem velmi silné novorozenecké žloutenky. Intelektuální úroveň bývá dobrá, prognóza je dána stupněm pohybového a duševního poškození. Forma je charakterizována mimovolními pomalými krouživými pohyby postihující obvykle ruce, nohy, případně celé horní nebo dolní končetiny. Může být postiženo svalstvo tváře a jazyka, což vede ke grimasám, žmoulavým pohybům úst nebo mlaskání. (Fišer, Škoda, 2008, s. 46-47)

Hypotonická forma

Tato forma DMO se ve starší odborné literatuře označuje jako ataktická nebo cerebelární. Poškozena bývá zejména oblast mozečku (cerebellum). Tato vzácná forma má výskyt pouze 6% všech DMO, postihuje především vnímání rovnováhy. Postižení mívají velmi špatnou pohybovou koordinaci, chůzi mají nestabilní, která připomíná opileckou chůzi. Chodidla pokládají nezvykle daleko od sebe z důvodu zajištění vyšší rovnováhy. U této formy DMO jsou motorické projevy velmi malé a je zřejmá celková pohybová pasivita. Hypotonická forma bývá často provázena značným snížením intelektu a těžkou mentální retardací. (Fišer, Škoda, 2008, s. 47-48)

1.4 Možnost souběhu vad s dětskou mozkovou obrnou

S dětskou mozkovou obrnou se zpravidla pojí i další přidružená postižení. Vítková (2006, s. 42) popisuje, že: „u DMO je dominující motorické postižení, ale může dojít k postižení i smyslových funkcí a k různě vyjádřenému defektu mentálnímu. Pro DMO je typická tělesná neobratnost, zejména v jemné motorice, nerovnoměrný vývoj, zvýšená pohyblivost a neklid, nesoustředěnost, tékavost, nedokonalost vnímání a nedostatečná představitivost, překotné a impulzivní reakce, střídání nálad a výkyvy v duševní výkonnosti, opožděný vývoj řeči a vady řeči.“

Dětská mozková obrna přináší v závislosti na formě vedle poruch hybnosti často i další přidružená postižení. Jedná se o **kombinované postižení**. Nejčastějším přidruženým postižením je **mentální retardace**. Mentální retardace velmi zhoršuje možnosti socializace postiženého jedince, dále také významně omezuje možnosti jeho edukace a pracovního uplatnění. Jedinci s DMO kombinovanou s těžkou mentální retardací jsou odkázáni na pomoc druhých většinou celý život. (Fišer, Škoda, 2008, s. 48)

S tímto tvrzením souhlasí i Jankovský (2006), který potvrzuje, že nejzávažnější přidruženou poruchou u dětí s DMO je mentální retardace a dodává, že mentální retardace je trvalý stav, pro který je charakteristické celkové snížení intelektových schopností, které je vrozené a vzniká v průběhu vývoje jedince. Vývoj je opožděn a trvale zaostává. Jsou omezené možnosti vzdělávání a sociální přizpůsobivost. (Jankovský, 2006, s. 43)

Ludíková (2005) zajímavě uvádí, že: „u jedince s jakýmkoliv typem postižení bychom se neměli zaměřovat na to, čím je odlišný, co nemůže, neumí nebo nezvládne, ale především rozpoznat, co umí, co zvládne a co u něj lze dále rozvíjet.“ (Ludíková, 2005, s. 27)

Mentální retardaci lze rozdělit na lehkou mentální retardaci (IQ 50-69), středně těžkou mentální retardaci (IQ 35-49), těžkou mentální retardaci (IQ 20-34), hlubokou mentální retardaci (IQ pod 20). (Ludíková, 2005, s. 27)

„Přibližně třetina dětí s DMO má mentální dispozice odpovídající pásmu střední a těžké mentální retardace, další třetina je pak v pásmu lehké mentální retardace a poslední třetina vykazuje intelekt v rámci variační šíře normálu. Závažné mentální postižení provází zejména kvadruparetickou a hypotonickou formu DMO. Nejmenší procento dětí s poškozeným intelektem je u dyskineticko-dystonické a hemiparetické, resp. diparetické formy.“ (Jankovský, 2006, s. 43-44)

Další velmi závažnou doprovodnou poruchou DMO je **epilepsie**, která se v určité míře vyskytuje u všech forem DMO. Pokud dochází k opakovaným epileptickým záchvatům, hovoří se o epilepsii jako o nemoci. U dětí se projevují epileptické záchvaty v různém věku různým způsobem. Dále se u DMO často vyskytují **smyslové poruchy**. Velké množství jedinců s DMO mívá **zrakové potíže** jako je amblyopie (tupozrakost),

refrakční poruchy a hemianopii (výpadek poloviny zorného pole), ale také strabismus (šilhavost) a stasmus (rychlé mimovolní pohyby očí). Negativní důsledky mohou mít i **poruchy sluchu**, které se projeví zejména ve výchovně vzdělávací činnosti. Výjimkou nejsou ani **poruchy řeči**, které se sluchovým postižením úzce souvisí a které znesnadňují socializaci jedince s DMO často více než samotné pohybové postižení. Dále se objevují **poruchy somatického růstu** hlavně u dětí trpícími těžšími formami DMO. Mohou se objevit také **ortopedické komplikace** jako je třeba zkrácení Achillových a kolenních šlach, které brání chůzi. Může docházet i k deformaci kyčelních kloubů a také se může objevit skolióza. (Jankovský, 2006, s. 43-46)

2 EDUKACE ŽÁKŮ S DĚTSKOU MOZKOVOU OBRNOU

Druhá kapitola pojednává o edukaci žáků s DMO, uvádí legislativní podmínky vzdělávání žáků s DMO, dále se také věnuje popisu specifik ve vzdělávání těchto žáků a jednou z podkapitol je popis metod a prostředků při edukaci žáků s DMO.

Při narození dítěte s vadou nebo poruchou je mimořádně důležité, aby rodiče v okamžiku, kdy toto zjistí, měli dostatek informací a nabídek na odbornou i poradenskou pomoc. Rodiče by měli co nejdříve už v raném věku dítěte začít s cílenou speciální péčí, která velmi pomůže snížit míru budoucích problémů v oblasti vzdělávacích možností. Vzdělání a rozvoj lidského jedince nezačíná až jeho vstupem do školského systému, ale již okamžikem narození. Kromě lékařské péče by měla rodina získat podporu a služby v oblasti tzv. **rané péče**, která bývá poskytována nejčastěji **středisky rané péče**. Tento uvedený komplex speciálních pedagogů, psychologů a sociálních pracovníků pomůže zvládnout situaci a vytvořit dítěti vhodné podmínky v důležitém období vývoje. S ukončením služeb rané péče se počítá, když dítě nastupuje do předškolního zařízení, tedy přibližně do čtyř let věku, ale v některých případech může raná péče pokračovat až do začátku školního vzdělávání. (Slowík, 2016, s. 36-37)

Děti s tělesným postižením, mezi které patří i děti s DMO, mohou navštěvovat běžnou mateřskou školu, speciální třídu v mateřské škole, mateřskou školu pro tělesně postižené nebo dětský rehabilitační stacionář. Dále se děti s tělesným postižením dostávají do speciálně pedagogického centra pro tělesně postižené, které je zřízeno většinou při mateřské nebo základní škole pro tělesně postižené. (Vítková In: Pipeková, 2010, s. 219)

Vítková (2006) ještě doplňuje, že: *„integrace vyžaduje vytvoření určitých podmínek, kterými jsou především: příprava a uspořádání třídy, školy, odborná připravenost pedagogů, přijetí spolužáky, kolektivem třídy, příprava kolektivu, systematická spolupráce s rodinou, zajištění potřebného materiálního vybavení. Jednou z důležitých podmínek je i nižší počet žáků ve třídách. Samozřejmě, že s integrací musí*

souhlasit rodiče, ředitel dané školy, musí být na doporučení příslušného poradenského pracoviště.“ (Vítková, 2006, s. 158)

Slowik (2016) říká, že by se mělo vždy upřednostňovat vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami ve standardním školním prostředí, tedy především v běžných třídách základních a středních škol. Dále poukazuje na to, že speciální školy sice nezanikly, ale staly se z nich základní školy se vzdělávacím programem zaměřeným na vzdělávání žáků s konkrétním druhem postižení a dodává, že tyto školy jsou v současnosti určené zejména pro žáky a studenty s těžkými formami postižení, u kterých je z různých důvodů integrace do běžných škol mimořádně obtížná a někdy i nereálná. (Slowik, 2016, s. 37)

2.1 Legislativní podmínky vzdělávání

Oblast vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, tedy i žáci s DMO, je zakotveno v některých legislativních předpisech, zejména zákonech a s nimi souvisejících příslušných vyhláškách.

Vzdělávání v České republice legislativně upravuje především zákon 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Zvláště pak §16 tohoto zákona je podpora vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami: *„Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření.“* Dále se uvádí, že *„děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření školou a školským zařízením.* (Zákon č. 561/2004 Sb.)

Na tento zákon navazuje vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. Tam spadají i žáci s DMO. Těmto žákům s ohledem na rozsah speciálních vzdělávacích potřeb náleží nejvyšší míra podpůrných opatření. V této vyhlášce najdeme např. pravidla pro vypracování individuálního vzdělávacího plánu, základní informace o činnosti asistenta pedagoga a také všechna podpůrná opatření. (Slowik, 2016, s. 37)

„Ta jsou nově kategorizována do pěti stupňů, z nichž první může aplikovat škola samostatně a ostatní pouze na základě doporučení školského poradenského zařízení. Bez podpůrných opatření bychom v mnoha případech vůbec nemohli uvažovat o inkluzivních postupech při začleňování žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol.“ (Slowík, 2016, s. 37)

Podpůrnými opatřeními při speciálním vzdělávání se dle Opatřilové (2005) rozumí využití speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, dále využití kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, také speciálních učebnic a didaktických materiálů. Dále autorka uvádí, že mezi opatření patří také speciálně pedagogická péče, poskytování poradenských služeb, zajištění asistenta pedagoga, snížení počtu žáků ve třídě apod. (Opatřilová, 2005, s. 20)

Vítková (2006) uvádí, že: *„cílem školství České republiky je vytvořit takové školní prostředí, které by poskytovalo všem žákům stejné šance na dosažení odpovídajícího stupně vzdělání a zajistilo právo na rozvoj jejich individuálních předpokladů. Snahou je integrovat žáky se speciálními vzdělávacími potřebami do všech typů škol a školských zařízení. Zásady a cíle vzdělávání jsou: rovný přístup ke vzdělávání, zohlednění vzdělávacích potřeb jednotlivce, bezplatné základní nebo střední vzdělávání, možnost vzdělávání po dobu celého života.“ (Vítková, 2006, s. 158)*

Dalším dokumentem, který se zabývá problematikou v oblasti vzdělávání žáků s DMO, je dle MŠMT vyhláška 197/2016 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, kterou se mění vyhláška 72/2005 Sb.

Tato vyhláška upravuje činnosti školských poradenských zařízení, mezi která patří speciálně pedagogická centra SPC, jež bývají zřizována při některých speciálních školách a zaměřují se na děti a žáky s příslušným druhem zdravotního postižení. Centra úzce spolupracují se školami při vytváření individuálních vzdělávacích plánů pro integrované žáky, doporučení na používání speciálních pomůcek nebo činnosti asistenta pedagoga apod. (Slowík, 2016, s. 38)

Vítková (2006) dodává, že speciálně pedagogické centrum je určeno dětem s tělesným, zdravotním a kombinovaným postižením. Úkolem odborných pracovníků

SPC (speciální pedagog, psycholog, sociální pracovník) je provádět speciálně pedagogickou diagnostiku dítěte a navrhnout opatření k jeho cílené podpoře. Odborní pracovníci dále provádí činnost reedukační, kompenzační a přímou edukativní práci s klienty, jak individuálně, tak i skupinově. (Vítková, 2006, s. 148)

2.2 Specifika vzdělávání žáků s dětskou mozkovou obrnou

Významný faktor, který ovlivňuje edukaci žáka s DMO, je druh a stupeň jeho postižení, a to zejména postižení mentálního. Když jde o lehčí stupeň zdravotního postižení, zpravidla nejsou problémy s docházkou takového žáka do běžné třídy základní školy, případně se upraví podmínky tak, aby mohl běžnou třídu **základní školy** navštěvovat. U závažnějších postižení, kdy žák potřebuje specifickou intenzivní péči týmu odborníků a vybavení rehabilitačními, kompenzačními a učebními pomůckami a bylo by obtížné ji zajistit v rámci běžné základní školy, zejména pokud jde o kombinovaná postižení, bývají i nadále využívány školy samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením a jsou to **speciální školy**. Tyto školy mají potřebný odborný personál, pomůcky a technické zázemí. Vyhláška č. 73/2005 tyto podmínky blíže specifikuje, jsou to opatření, která umožní snížení počtu žáků ve třídě, případně umožní přítomnost dalšího pedagogického pracovníka, asistenta pedagoga ve třídě, stanovuje podmínky pro tvorbu individuálního vzdělávacího plánu pro konkrétního žáka, dále užití kompenzačních a učebních pomůcek, speciálně pedagogické a psychologické postupy. (Jankovský, 2006, s. 83-84)

S tímto tvrzením souhlasí i Vítková (2010, s. 222) která uvádí, že: „ může žák s tělesným postižením nastoupit povinnou školní docházku v běžné základní škole nebo v základní škole pro tělesně postižené. Jedná-li se o kombinované postižení (tělesné a mentální), vyučují se žáci podle vzdělávacích programů určených pro příslušný stupeň mentální retardace většinou v základní škole speciální.“

Jankovský (2006) ještě dodává, že děti s DMO mívají velké množství potíží a poruch a je zřejmě, že hlavní možný deficit je v mentálních dispozicích a dodává, že mentální retardace patří mezi nejčastější přidružené poruchy DMO. (Jankovský, 2006, s. 80)

Na počátku školní docházky je u tělesně postižených žáků důležité zjistit, zda se mohou sami pohybovat nebo potřebují cizí pomoc. Mobilita žáků velmi podstatně ovlivňuje kvalitu jejich života a předpokladem jejich úspěšné sociální integrace. Je důležité přizpůsobit přístupnost učebny, kam bude žák chodit. Myslet i na vhodné sezení imobilních žáků. Vhodně volit židli nebo invalidní vozík. Při školní práci je důležité vědět, jak rozvinuta je jemná motorika ruky, jestli je dítě vůbec schopno kreslit, psát, na jaké úrovni je jeho obratnost rukou, jaké je pracovní tempo i jeho komunikační schopnosti. Žáci s DMO mají velké potíže s nácvikem psaní, proto lze využívat počítačové technologie, které pomáhají postiženým žákům k podpoře zejména v oblastech komunikace, edukace, socializace. Porušen může být i řečový projev, artikulace a intonace řeči a u dyskinetické formy DMO často mimovolní pohyby. U dětí s DMO bývají často sníženy rozumové schopnosti. Bývá zhoršena koncentrace pozornosti a zvýšená unavitelnost. Žáci si obtížně vybavují i reprodukují učivo. Pracovní tempo žáků s DMO bývá pomalé a nevyrovnané. Socializační proces u těchto žáků probíhá pomaleji. (Vítková In: Pipeková, 2010, s. 220-222)

Franiok (2008) uvádí, že cílem ve výchovné a vzdělávací činnosti je umožnit žákům ve vhodně upravených podmínkách a při odborné speciálně pedagogické péči osvojit si elementární vědomosti, dovednosti a návyky potřebné k uplatnění v praktickém životě a tím dosáhnout maximální možné míry samostatnosti a nezávislosti na péči druhých osob. (Franiok, 2008, s. 58)

2.3 Vzdělávání žáků s dětskou mozkovou obrnou na praktické škole jednoleté

„Praktická škola s jednoletou přípravou je určena žákům s těžkým zdravotním postižením, zejména s těžkým stupněm mentálního postižení, žákům s postižením více vadami a žákům s diagnózou autismus, kteří získali ucelené vzdělání na úrovni základní školy speciální, případně základní školy praktické ukončili povinnou školní docházku a ze zdravotních či jiných závažných důvodů se nemohou vzdělávat na jiném druhu a typu školy.“ (Vítková In: Pipeková, 2010, s. 301)

Pro Praktickou školu jednoletou je vydán Rámcový vzdělávací plán pro obor vzdělání praktická škola jednoletá dále jen RVP PRŠ 1, který vymezuje povinný obsah, rozsah a

podmínky vzdělávání a je závazný pro tvorbu školního vzdělávacího programu dále jen ŠVP. Každá škola si podle příslušného RVP PRŠ 1, vytváří ŠVP a podle něj uskutečňuje vzdělávání. Cílem vzdělávání v praktické škole jednoleté je především získávání dovedností a znalostí a zvýšení kvality života žáků, kterým se v rámci jejich individuálních schopností nabízí možnost uplatnit se přiměřeným výkonem v chráněných pracovištích a při pomocných pracích v různých profesních oblastech. Vzdělávací proces se přizpůsobuje úrovni psychických a fyzických schopností žáků. Vzhledem k variabilitě schopností, úrovni vědomostí a dovedností je nezbytné respektovat při vzdělávání pedagogické zásady, alternativní metody, zásady přiměřenosti učiva a názornosti a uplatňovat individuální přístupy odpovídající osobnostním specifikům žáků za přispění podpůrných opatření. Cílem vzdělávání v praktické škole jednoleté je získávání dovedností a znalostí, které rozvíjejí profesní zaměření žáků a jejich přípravu na samostatný život. Tyto metody nacházejí uplatnění zejména při rozvíjení rozumových schopností, manuálních dovedností, zlepšování sociální komunikace a dalších dovedností potřebných k pracovnímu zařazení, které pomáhají úspěšné integraci do společnosti. Při plánování a realizaci vzdělávacího procesu je třeba vycházet z konkrétního zjištění a popisu speciálních vzdělávacích potřeb a možností žáků. Vzdělávání v praktické škole jednoleté se uskutečňuje v denní formě vzdělávání. Výuka probíhá v souladu s principy individualizace a diferenciací vzdělávání. Dále podle potřeb žáků lze vzdělávání rozložit do více ročníků, případně zvolit odlišnou délku vyučovací hodiny. Vzdělávání je ukončeno závěrečnou zkouškou. Dokladem o dosažení stupně vzdělání je vysvědčení o závěrečné zkoušce. (RVP PRŠ 1)

Dle Švarcové (2006) ve vzdělávacím programu praktické školy jednoleté pro žáky s těžkým stupněm zdravotního postižení je kladen důraz na prohloubení a rozšíření vědomostí získaných v průběhu plnění povinné školní docházky, ale především na osvojení manuálních dovedností perspektivně využitelných v profesním i osobním životě a získání kladného vztahu k práci, na rozvoj komunikačních dovedností, výchovu ke zdravému životnímu stylu, ale hlavně dosažení maximální možné míry samostatnosti žáka a integrace žáka do společnosti. (Švarcová, 2006, s. 100-101)

Absolvent praktické školy s jednoletou přípravou by si měl osvojit poznatky obsažené ve vzdělávacím programu, který zahrnuje vyučovací předměty: český jazyk, literatura,

matematika, občanská výchova, výtvarná výchova, hudební výchova, tělesná výchova, rodinná výchova, ruční práce, praktická cvičení. Očekává se, že rozvinul své komunikační schopnosti, dokáže se v rámci svých možností vyjádřit ústní i písemnou formou. Osvojil si základní dovednosti, návyky a pracovní postupy, které potřebuje v každodenním životě. (Franiok, 2008, s. 68-69)

Vzdělávací obsah v praktické škole jednoleté je rozdělen do sedmi vzdělávacích oblastí. Jednotlivé vzdělávací oblasti jsou tvořeny jedním vzdělávacím okruhem nebo více obsahově blízkými vzdělávacími okruhy, od nichž se budou ve ŠVP odvíjet jednotlivé předměty.

- **Jazyková komunikace;**
- **Matematika;**
- **Informační a komunikační technologie;**
- **Člověk a společnost** (Společenskovední základy);
- **Umění a zdraví** (Výtvarná výchova, Hudebně pohybová výchova, Dramatická výchova);
- **Člověk a zdraví** (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova);
- **Odborné činnosti** (Rodinná výchova, Práce v domácnosti, odborné okruhy podle zaměření školy).

Pro vzdělávání žáků s vícečetným postižením, kam patří i žáci s DMO, je potřeba zabezpečit některé podmínky:

- uplatňovat zdravotní hlediska, respektovat individuální potřeby žáka;
- umožnit využití všech podpůrných opatření při vzdělávání;
- uplatňovat princip diferenciacce a individualizace vzdělávacího procesu při organizaci činností, při stanovování obsahu, forem i metod vzdělávání;
- uplatňovat alternativní formy komunikace;
- zohlednit druh, stupeň a míru postižení při hodnocení výsledků vzdělávání a v praktických činnostech;
- umožnit způsob úpravy vzdělávacího programu (délka studia, učební plány, vzdělávací obsah, organizace výuky);

- upravit výsledky vzdělávání tak, aby byly pro žáky reálné a splnitelné v rámci jejich možností, a těmto výsledkům přizpůsobit i výběr učiva;
- umožnit v případě potřeby, v souladu s právními předpisy, působení asistenta pedagoga a v případě potřeby i osobního asistenta. (RVP PRŠ 1)

2.4 Metody a prostředky využívané při edukaci žáků s dětskou mozkovou obrnou

Žáci s DMO mají, jak již bylo uvedeno, většinou tělesné a mentální postižení. Vzdělávání žáků, výběr a použití metod a prostředků pro žáky s těžkým zdravotním postižením je umožněno na základě vyhlášky č. 27/2016 Sb. Výběr a použití metod a prostředků pro edukaci těchto žáků je velmi náročné a sestavují se většinou každému žákovi individuálně. Je důležité správně nastavit optimální obsah edukace. (Opatřilová, 2008, s. 20)

Metody výuky jsou uvedeny v již zmíněné vyhlášce č. 27/2016 Sb. a to v Příloze č. 1, kde je uveden v části A Přehled podpůrných opatření v pěti stupních, kde jsou podrobně popsány podmínky k zajištění podpůrných opatření, mezi kterými je popis metod výuky a pomůcek. V Příloze části B je podrobně uveden výčet a účel kompenzačních pomůcek, speciálních učebnic a speciálních učebních pomůcek. Dále je zde rozděleno jejich členění do stupňů a popsána pravidla pro jejich použití. (Vyhláška č. 27/2016 Sb.)

Také v Katalogu podpůrných opatření jsou popsány modifikace vyučovacích metod a forem, které jsou na základě individuálního doporučení zohledněny v učebních osnovách jednotlivých předmětů. V průběhu vzdělávání se používají metody a prostředky, které zohledňují specifické potřeby, obsahy a cíle daného vyučovacího předmětu. (Kopecká In: Čadilová, 2015, s. 71)

Opatřilová (2008) říká, že žákům s ohledem na rozsah speciálních vzdělávacích potřeb náleží nejvyšší míra podpůrných opatření. Dále uvádí, že podpůrnými opatřeními při speciálním vzdělávání se rozumí „*využití speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů.*“ Autorka doplňuje, že mezi nejčastěji používané

metody a techniky při intervenci těžce zdravotně postižených žáků patří speciální stimulace, kompenzace a korekce. (Opatřilová, 2008, s. 20)

- **Speciální stimulace** – to je soubor aktivit, které podporují vývojové změny a pokroky v procesu učení. Také rozvíjí osobnost jedince a to hlavně působením na oblast motoriky, senzoryky a komunikace. Podstatou je takové prostředí, které vede k aktivnímu učení. Je možno vycházet i z předpokladu, že i těžce postižený žák má možnost v prostředí samostatně získávat nové poznatky a zkušenosti.
- **Kompenzace** – jsou to aktivity zaměřené na vyrovnání nebo nahrazení sníženého výkonu, orgánů nebo funkce. O kompenzaci hovoříme i tehdy, když je upraven obsah vzdělávání a způsoby zprostředkování.
- **Korekce** – je to označení pro speciálně pedagogické aktivity, které se zaměřují na nápravu, úpravu a opravu vadné funkce, orgánu nebo chování. Jsou to korektivní přístupy, kterými se odstraňují nebo zmírňují důsledky postižení. (Opatřilová, 2008, s. 20-21)

2.4.1 Metody edukace

Opatřilová (2008) říká, že k využití metod je možné přistupovat z mnoha hledisek. V praxi se jedná o volbu vhodných vzdělávacích strategií, postupů a metod, které vedou zejména k rozvoji žáka se speciálně vzdělávacími potřebami, tedy i žáka s DMO. Při výběru metod by měla být východiskem důkladná speciálně pedagogická diagnostika, znalost rodinného prostředí a možné podpory z jejich strany, doporučení dalších odborníků a uvědomění si vlastních reálných možností učitele při realizaci zvolených metod. (Opatřilová, 2008, s. 28)

Vašek In: Opatřilová (2008) doplňuje, že: „*specifičnost edukačních metod spočívá v zohlednění kombinovaného postižení, přísné individualizaci speciálně edukačních potřeb, dále předpokladech, možnostech a schopnostech jednotlivce a v jeho specifických nedostatecích a v neposlední řadě v problémech při osvojování si obsahu edukace.*“ (Vašek In: Opatřilová, 2008, s. 28)

Opatřilová (2008) ve své knize zdůrazňuje, že jako nejefektivnější je organizační uspořádání výuky:

- individuální práce se žákem;
- práce s malou skupinou žáků;
- paralelní činnost dvou edukátorů;
- frontální edukace, společná práce s celou skupinou.

Zároveň autorka dodává, že: *„formy edukace nelze jednoznačně časově ohraničit. Uvedené formy edukace je nutné střídat a obměňovat. Vždy se musí vycházet z konkrétní situace. Dominantním se stává stupeň, rozsah postižení a aktuální stav žáka.“* (Opatřilová, 2008, s. 29)

Opatřilová (2008) uvádí, že v procesu edukace se uplatňují všechny metody obecné i speciální, ale zvláštní pozornost je třeba věnovat právě metodám speciálním. Vašek In: Opatřilová (2008) uvádí metody speciální, které zprostředkovávají informace v edukačním procesu. Také dodává, že používání těchto speciálních metod při edukaci kombinovaných postižených by mělo být co nejvíc optimalizované a zároveň by mělo splnit požadavky edukačního procesu.

Speciální metody v edukačním procesu:

- vícenásobné opakování informace;
- nadměrné zvýraznění informace;
- zapojení více kanálů do přijímání informace;
- optimální kódování;
- intenzivní zpětná vazba;
- algoritmizace obsahu edukace.

Při používání těchto speciálních metod je důležité klást důraz na důkladnou přípravu pedagoga na individuální práci se žákem, a to stanovit si jasný cíl, obsah, náplň, metody a postup při individuální práci se žákem. Vyváženost, střídání výukových metod, nepřetěžování žáka a nutnost relaxace jsou důležitými faktory pro dosažení kvality ve výuce. (Vejrochová In: Čadilová, 2015, s. 77)

Kopecká In: Čadilová (2015) popisuje, že tradiční vyučovací metody jsou zcela nebo částečně nahrazovány novým pojetím výuky, kdy učitel vytváří podmínky, ve kterých žák v rámci svých individuálních schopností nové poznatky objevuje. Tyto postupy se souhrnně nazývají **aktivizující metody**, protože rozvíjejí vlastní poznávací činnost žáka, jeho aktivitu, tvořivost a samostatnost. Patří sem metody činnostní, diskusní, heuristické, situační a inscenační, didaktické hry a další komplexnější systémy jako např. problémové či projektové vyučování, partnerská či kooperativní výuka, kritické myšlení, otevřené učení, výuka podporovaná počítačem apod. autorka dále dodává, že do výuky je vhodné smysluplně zakomponovat všechny druhy aktivizujících metod s ohledem na dosažení stanoveného výukového cíle. Optimální je plné zapojení žáka do společné výuky. Pedagog je schopen pružně reagovat na žákovy individuální vzdělávací potřeby a dle aktuální potřeby využívá jednotlivé aktivizující metody. (Kopecká In: Čadilová, 2015, s. 91-92)

2.4.2 Prostředky edukace

Při edukaci žáků s DMO jsou nejen metody vzdělávání, ale i oblast využívání materiálních a technických pomůcek velmi důležité. Určitě pomáhají k úspěšnému průběhu edukace a slouží hlavně k názoru, reedukaci a kompenzaci. U těžce a kombinovaně postižených se tyto pomůcky rozdělují na instrukční média, technické prostředky a speciální pomůcky.

- **Instrukční média** – tyto média pomáhají zprostředkovat, přijímat a zpracovávat informace v rámci edukace a transformovat je na poznatky. Patří sem média textová, optická, akustická, audiovizuální, plastická.
- **Technické prostředky** – plní více úkolů a mají variabilní využití. Podporují proces výchovné a komplexní rehabilitace. Patří sem prostředky edukační, diagnostické, stimulační, korekční, komunikační, sebeobslužné, kompenzační a rehabilitační.
- **Speciální pomůcky** – rozdělujeme na **Kompenzační**: tyto pomůcky vyrovnávají nedostatečně rozvinuté nebo porušené funkce orgánů těla, využívají zachovaných nebo jen částečně narušených funkcí a orgánů. **Rehabilitační**: plní funkci nápravnou, upravují orgánové poškození, obnovují úplně nebo částečně jeho

funkci. **Ortopedické:** doplňují nebo nahrazují poškozenou nebo nevyvinutou funkci nebo část těla. Mají také estetickou funkci.

Pro přehled je zde uvedeno několik příkladů kompenzačních pomůcek usnadňujících samostatnost žáka.

- **Na sebeobsluhu:** držáky příborů, zapínače knoflíků, sedačky, protiskluzové podložky
- **Na vzdělávání:** držáky na tužky, pera, speciálně upravené klávesnice, lavice
- **Na pracovní činnosti:** násadky a držáky pracovního nářadí, škrabky na zeleninu pracovní deska s hroty
- **Na rozvoj pohybových dovedností:** berle, hole, pojízdné rámy, protismykové nástavce na hole
- **Vozíky:** podle velikosti a tvaru, podle způsobu pohonu, podle konstrukce (Opatřilová, 2008, s. 29-31)

S pomocí kompenzační pomůcky může učitel zabezpečit co největší samostatnost žáka v průběhu školního vzdělávání. Např. udržování čistoty je pro žáky s tělesným postižením mnohem náročnější než pro dítě zdravé. Při volbě a výběru kompenzačních pomůcek je zapotřební zhodnocení (diagnostika) individuálních potřeb žáka na základě konzultace se školským poradenským zařízením a ergoterapeutem. Před konečným rozhodnutím o pořízení konkrétní kompenzační pomůcky je nezbytné si pomůcky vyzkoušet. Naučit se pomůcky správně používat a umět využívat všechny funkce, které pomůcka umožňuje a nabízí. (Pešková, Slámová In: Čadilová, 2015, s. 180-181)

PRAKTICKÁ ČÁST

3 ŽÁCI S DĚTSKOU MOZKOVOU OBRNOU

3.1 Stanovení cíle práce a metody výzkumu

Ve výzkumné části jsme se zaměřili na zmapování problematiky DMO a cílem výzkumného šetření je zjistit, jaké metody a prostředky jsou využívány při edukaci žáků s DMO na Praktické škole jednoleté v Příbrami. Dílčí cíle výzkumu jsou zaměřeny na již nabyté schopnosti a dovednosti a jejich rozvíjení u žáků za dobu školní docházky. Také chceme zjistit poznatky pedagogů, asistenta pedagoga při edukaci těchto žáků. A jako poslední cíl jsme si stanovili zjištění spokojenosti dvou maminek s výukou a vzděláváním na Praktické škole jednoleté v Příbrami. Vlastní výzkum byl realizován na základě souhlasu vedení školy a byl zajištěn informovaný souhlas pedagogů a zákonných zástupců žáků zapojených do výzkumu.

Hlavní výzkumná otázka

Jaké metody a prostředky jsou využívány při edukaci žáků s DMO na Praktické škole jednoleté v Příbrami?

Dílčí výzkumné otázky:

1. Jak jsou rozvíjeny nabyté schopnosti a dovednosti dosažené žáky za dobu jejich školní docházky?
2. Jaké jsou poznatky učitelů a asistenta pedagoga při edukaci žáků a hodnocení žáků s DMO za použití metod a prostředků při jejich vzdělávání?
3. Jaká je spokojenost dvou maminek s výukou a vzdělávání jejich dětí s DMO na Praktické škole jednoleté v Příbrami?

3.2 Charakteristika výzkumného vzorku

Hlavním předmětem výzkumu je edukace žáků s DMO a zjištění jaké metody a prostředky jsou využívány na Praktické škole jednoleté v Příbrami. Výzkum probíhal

v jedné ze tříd Praktické školy jednoleté v Příbrami. Výzkumnými vzorky jsou chlapec a dívka, kteří mají diagnostikovanou DMO se středně těžkým mentálním postižením.

3.3 Metodologie výzkumu

Pro vypracování výzkumného šetření a pro účely získávání dat byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu, která je zaměřená na případové studie dvou žáků s DMO, kteří navštěvují Praktickou školu jednoletou v Příbrami. Pro splnění cíle výzkumného šetření byly použity tyto metody: analýza osobní dokumentace, vlastní pozorování žáků, které bylo zaměřeno na práci ve třídě v průběhu jejich výuky, zapojení se do výuky, apod. Dále byly uskutečňovány rozhovory s pedagogy a asistentem pedagoga a rozhovory s matkami žáků.

Kvalitativnímu výzkumu se věnuje celá řada autorů. Švaříček (2007) uvádí, že neexistuje jediný obecně uznávaný způsob, jak vymezit nebo dělat kvalitativní výzkum, ale postupně lze říci, že je to metoda sběru dat, na použité metodě usuzování, na typu dat a na způsobu analýzy. Dále jedna z dalších metod kvalitativního výzkumu je rozhovor. Cílem hloubkového a polostrukturovaného rozhovoru je získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu (kvalitativní přístup). Dodává, že kvalitativní výzkumníci používají zejména data z rozhovorů, data z pozorování a data z dokumentů. Pracují se slovy a textem. (Švaříček, 2007, s. 13-15).

Švaříček (2007) ve své knize dále popisuje případovou studii jako velmi podrobné zkoumání a porozumění jednomu nebo několika málo případů. Základem případového šetření musí být sběr skutečných dat vztahujících se k objektu výzkumu (případu). (Švaříček, 2007, s. 97)

3.4 Charakteristika Praktické školy jednoleté v Příbrami

Výzkumné šetření bylo provedeno na Praktické škole jednoleté v Příbrami. Konkrétní název školy je Odborné učiliště, Praktická škola, Základní škola a Mateřská škola Příbram IV, příspěvková organizace. Vzdělávání na této škole je přednostně určeno žákům se speciálními vzdělávacími potřebami. Příprava žáků probíhá podle školních vzdělávacích programů s využitím speciálně pedagogických metod. Obor Praktická škola jednoletá je

určen žákům se speciálními vzdělávacími potřebami, kteří splnili povinnou školní docházku. Praktická škola jednoletá umožňuje získat střední vzdělání žákům se středně těžkým a těžkým stupněm mentálního postižení, které jim znemožňuje vzdělávání na jiném typu střední školy. Studium je zakončeno závěrečnou zkouškou. Cílem studia je umožnit žákům získání základních vědomostí, dovedností a návyků pro výkon jednoduchých činností v oblastech praktického rodinného života. Absolventi získají střední vzdělání a měli by najít uplatnění, v rámci svých možností a individuálních dovedností, při pomocných pracích nebo v chráněných dílnách.

Prostory školy tvoří 3 učebny, cvičná kuchyňka, relaxační místnost, sborovna, cvičná díla. Celá škola má bezbariérový přístup. Areál školy obklopuje velká zahrada s venkovní učebnou a venkovní posilovnou. Škola je vybavena speciálními učebními pomůckami a výukovými programy, které přispívají ke zkvalitnění výuky. V každé třídě je umístěn počítač s připojením na internet a interaktivní tabule. Výuka je organizována především pomocí klasických a aktivizujících metod. Z klasických metod je uplatňována především slovní metoda (výklad, práce s textem atd.) a z aktivizujících metod jsou využívány metody: skupinová i samostatná práce žáků, diskuse atd. Ve výuce je využívána moderní technika (počítač, internet, interaktivní tabule). Žáci dostávají samostatné úkoly v hodinách nebo jako domácí práci. Při skupinové práci společně přichází na řešení problému, spolupracují a snaží se vycházet a dorozumět se s ostatními žáky ve třídě. Diskusní metody zařazují do výkladu podle vlastního uvážení. Na praktických příkladech je poukazováno na propojení teorie s praxí.

3.5 Případové studie

Ve výzkumném šetření byli vybráni dva žáci se středně těžkým mentálním postižením. V jednotlivých případových studiích bude popsána rodinná a osobní anamnéza, doporučení školního vzdělávacího zařízení, popis a závěr vlastního pozorování.

Případová studie č. 1: Chlapec s DMO

21letý milý usměvavý chlapec se středně těžkým mentálním postižením a diagnózou DMO spastická kvadruparéza s pravostrannou převahou – nejvíce zasaženy dolní

končetiny a pravá horní končetina, je silnější postavy, pohybuje se na invalidním vozíku, není schopný samostatného pohybu. Chlapec je kamarádský, velmi hodný, tichý, pozitivně naladěný. Je to snaživý žák, pracuje s chutí, má stále dobrou náladu a radost z každého úspěchu a ocenění.

Rodinná anamnéza

Chlapec je jedním ze dvou synů – dvojčat, má bratra. Bratr studoval u nás na škole obor Pečovatelské práce. Chlapci žijí s matkou a otčímem na malé vesnici. Otec zemřel v roce 2013, v červenci 2014 se matka se syny přestěhovala za novým partnerem. S otčímem vychází oba chlapci velice dobře.

Osobní anamnéza

Chlapec se narodil z dvojčetného těhotenství, porod předčasný v 6. měsíci. Porodní váha 920g. Chlapec byl přidušen (narozen jako druhý císařským řezem), krvácení do mozku – dg. DMO (spastická kvadruparéza s pravostrannou převahou – nejvíce zasaženy dolní končetiny a pravá horní končetina). Po porodu zaveden V-P shunt. Pohybuje se na vozíku, zrak je korigován brýlemi a od raného věku probíhá pravidelná rehabilitační péče. V předškolním věku byl zařazen do zařízení, které vzniklo jako dobrovolné seskupení rodin s dětmi se zdravotním postižením. Ve školním roce 2008/2009 byl u něj realizován odklad školní docházky. V září 2009 nastoupil do 1. ročníku ZŠ praktické. V roce 2011/2012 přeřazen z 2. ročníku ZŠ praktické do 3. ročníku ZŠ speciální (postup věkem) na doporučení SPC. V červenci 2014 se rodina přestěhovala do Příbrami. Michal přestoupil do ZŠ speciální Pod Šachtami v Příbrami a od roku 2019 je vzděláván na Praktické škole jednoleté v Příbrami.

Doporučení školského poradenského zařízení pro vzdělávání žáka se speciální vzdělávacími potřebami ve škole

Chlapec je pozitivně laděn pro proces učení, příjem nových informací. Při osvojování a upevňování školních dovedností potřebuje individuální přístup a vedení. Chlapec má doporučení vzdělávání dle IVP vycházejícího ze ŠVP Praktické školy jednoleté s podporou asistenta pedagoga. V rámci naukových předmětů je nutné zjednodušení probíraných témat, využití vizuálních pomůcek k osvojování si učiva. U

všech okruhů je nutné se zaměřit na praktické využití obsahu vzdělávání, důraz na konkrétní a v životě uplatnitelné vědomosti. V rámci tělesné výchovy se chlapec zúčastňuje většiny pohybových aktivit, ty jsou přizpůsobené jeho schopnostem a možností. V rámci předmětů Příprava pokrmů a Ruční práce byly sníženy nároky s ohledem na deficity v oblasti motoriky. Doporučuje se rozvíjení sebeobslužné činnosti, osvojování si postupů jednotlivých činností.

Vlastní pozorování

Pozorování chlapce probíhalo během školního roku 2021/2022. Chlapec je imobilní a pohybuje se na invalidním vozíku. Do školy chlapce vozí maminka s bratrem. Chlapec pracuje zpravidla s individuální podporou pedagoga nebo asistenta pedagoga. Ve třídě je celkem 5 žáků. Je zajištěn dostatečný prostor k bezpečnému přemísťování mezi pracovním místem, dveřmi, tabulí, případně dalšími prostorami třídy. Pracovní plocha je výškově nastavitelná lavice s výkrojem pro vozík. Pomůcky na pracovní stůl jsou pokládány v dosahu chlapce. Chlapec pracuje dle nastaveného IVP v rámci svých možností a schopností. Pracuje s velkým nadšením a nasazením. Je veden k tomu, aby si sám uměl říci o pomoc. Je dbáno, aby chlapci bylo umožněno v době vyučování změnit polohu těla a to např. vysazováním z vozíku do prostoru na koberci apod. Úkoly jsou vždy zadávány ústně v kratších blocích, je zohledněno jeho tempo a možnosti. Chlapec je schopen i v rámci svých možností pomáhat svým spolužákům, podílí se velmi rád na jakékoliv spolupráci a je vždy pozitivně naladěný, do školy chodí rád. Je schopen rozpoznat všechna písmena z abecedy, rozezná tiskací písmena malá i velká. Umí skládat slova dle vizuální podpory, složí věty do příslušné tabulky. Rozdělí slova na slabiky, čte analyticko-syntetickou metodou s dopomocí. Při čtení textu umí odpovídat na cílené otázky a je znát, že porozuměl obsahu. Umí používat nůžky, rád stříhá a lepí slova dle návodu s podporou. Píše s ohledem na svoje možnosti levou rukou tiskací písmena a to i podle diktátu bez vizuální podpory. Umí používat tužku a propisku, lépe se mu pracuje s trojhrannými tužkami. Dokáže si tužky ořezávat, sám uklízet do penálu. Při úklidu do batohu je třeba pomoci, ale přesto urputně vynakládá snahu potřebné úkony zvládat. Při psaní někdy využívá i počítač se speciálně upravenou klávesnicí. V matematice počítá s pomocí počítadla, případně pomocí prstů a s asistentem. Při dopomoci sčítá a odčítá do dvaceti, potřebuje jen minimální nápovědu, aby si více věřil. V případě nejistoty bývá

někdy zaražený a mlčenlivý, což mu ve známém prostředí třídy umožňujeme vši silou překonat a podpořit ho v jeho úsilí. Rozpoznává a zařazuje geometrické tvary, zkusil i používat pravítko, zvládne diktát čísel. Do deseti rozhodně a dále s drobnou nápomocí. S pomocí číselné řady je schopný počítat po desítkách do sta. V ostatních předmětech se rovněž velmi snaží pracovat tak, jak nejlépe může. Při výtvarné výchově a pracovních činnostech pracuje s dopomocí, ale s obrovským nadšením jemu vlastním. V hudební výchově rád zpívá a zapojuje se do rytmizace. V hodinách TV je využíváno možností pohybu žáka v prostoru na vozíku či po přemístění do prostoru pro něho bezpečného. Umí házet míč, snaží se chytat, správně dýchat, cvičit průpravná cvičení (pohyb hlavou, paží). V ruku má velikou sílu a při přemísťování vyvine velikou snahu si pomoci. Sebeobsahu a hygienu chlapec zvládá s malou dopomocí, svačinu zvládá sám, je důležité dohlédnout, aby na vše potřebné dosáhl. Umí si uklidit po sobě při stolování, umyje si sám ruce. Je to velmi snaživý a milý chlapec, který se těší z jakéhokoliv úspěchu a ocenění. Má velmi rád skládání puzzle, a to i velmi malých a množstevně náročných.

Případová studie č. 2 – Dívka s DMO

24letá milá usměvavá dívka s těžkým kombinovaným postižením s diagnózou DMO spastická pravostranná hemiparéza a pravostranná hypotrofie, s těžkou poruchou komunikačních schopností a poruchou centrálního zrakového zpracování. Má motorické postižení a omezenou funkci pravé horní končetiny a pravé dolní končetiny. Je štíhlé postavy, pohybuje se na invalidním vozíku, není schopná samostatného pohybu a je plenována. Dívka je kamarádká, velmi hodná, pozitivně naladěna, což dává najevo svými hlasitými skřeky. Je snaživá, pracuje s chutí, má stále dobrou náladu a radost z každého úspěchu a ocenění.

Rodinná anamnéza

Dívka je prvorozená. Má mladšího bratra, který je v pořádku. Rodiče jsou rozvedeni a dívka žije s matkou a bratrem. Otec žije s novou partnerkou, ale o děti se stará.

Osobní anamnéza

Dívka se narodila z 1. těhotenství, porod předčasný v 7. měsíci, porodní hmotnost 1 950g. Po roce věku diagnostikována DMO – spastická pravostranná hemiparéza a

pravostranná hypotrofie. Výrazně opožděný raný psychomotorický vývoj. Dívka neseseděla, jen se otočila ze zad na břicho. Pohybuje se na vozíku, zrak má korigován brýlemi. Od raného věku pravidelná rehabilitační péče. Ve věku 3,5 roku zařazena do jeslí a rehabilitačního stacionáře. Dvakrát byl u ní realizován odklad školní docházky. V září 2007 nastoupila do 1. ročníku ZŠ speciální v Příbrami. Po ukončení ZŠ speciální je od roku 2018 vzdělávána na stejné škole, ale ve středním vzdělávání na praktické škole jednoleté.

Doporučení školského poradenského zařízení pro vzdělávání žáka se speciální vzdělávacími potřebami ve škole

Dívka je velmi milá, projevuje radost ze zadané práce. Těší se z dobrého výsledku, je pozitivně motivována sociálním oceněním. Při osvojování a upevňování školních dovedností potřebuje individuální přístup a vedení. Dívka má doporučení vzdělávání dle IVP vycházejícího ze ŠVP Praktické školy jednoleté s podporou asistenta pedagoga. V rámci naukových předmětů zjednodušení probíraných témat, využití vizuálních pomůcek k osvojování si učiva. U všech okruhů se zaměřit na praktické využití obsahu vzdělávání, důraz na konkrétní a v životě uplatnitelné vědomosti. V rámci tělesné výchovy se dívka zúčastňuje většiny pohybových aktivit, ty jsou přizpůsobené jejím schopnostem a možnostem. V rámci předmětů Příprava pokrmů a Ruční práce snížení nároků s ohledem na deficity v oblasti motoriky. Rozvíjet sebeobslužné činnosti, osvojovat si postupy jednotlivých činností.

Vlastní pozorování

Pozorování dívky probíhalo během školního roku 2021/2022. Dívka je imobilní, plenována a pohybuje se na invalidním vozíku. Do školy dívku vozí maminka, někdy tatínek. Má zájem o sociální kontakt s pedagogy a asistentem pedagoga, spolupracuje, projevuje radost ze zadané práce. Dívka pracuje dle svých možností, schopností a dovedností. Při výuce je nutný individuální přístup a pomoc asistenta pedagoga. Pro dívku je důležité mít zajištěn ve třídě dostatečný prostor k jejímu bezpečnému přemísťování mezi pracovním místem, kobercem, či na chodbě a toaletě. Pracovní plochu tvoří nastavitelná lavice s výkrojem pro vozík. Pomůcky k její potřebě a vzdělávání jsou vždy pokládány na dosah dívky a to pro možnost pracovat levou rukou. Ve všech předmětech

se zohledňuje její individuální tempo, zvýšená unavitelnost i její pohybové možnosti. Vyučovací bloky jsou členěny do kratších úseků s možností odpočinku či přesunu (např. uvolnění a změna polohy na koberci v relaxační místnosti). Při výuce jsou často využívány pracovní listy, vizuální pomůcky i počítač. Dívka pracuje s plnou podporou asistenta pedagoga. Přesto ráda pracuje i sama, pokud je vhodně motivována, podporována a často povzbuzována. Je to velmi přátelská a pracovitá dívka, která sleduje dění ve třídě a „kontroluje“ i ostatní. V tom je potřeba mírnit její odklon od určených úkolů a vrátit ji k plnění zadávaných úkolů. Dívka ráda dělá i skupinovou práci, která podporuje její sociální interakci. Ke spolužákům se chová vždy s porozuměním, je v pohodě, pokud ve třídě vládne příznivé klima, nemá ráda hluk a některé projevy ostatních spolužáků vnímá velmi lítostivě. Do výuky se zapojuje vždy s nadšením a plným nasazením. Vítá jakoukoliv motivaci jako pozitivní, raduje se z drobných dílčích úspěchů, přijímá příznivě pochvalu, vyjadřuje velikou radost. Ve čtení je vedena k procvičování sluchové analýzy a syntézy slov. Ráda skládá slova ze slabik, s dopomocí složí do určené tabulky i větu. Je podporována v tom, aby vnímala rytmizaci slov, zapamatovala si obrázky. Při recitování krátkých říkanek se snaží zapojit a je povzbuzována k tomu, aby se nebála slovo vyslovit přesto, že jí to činí vzhledem k možnostem značné obtíže. Ráda poslouchá pohádky, odpovídá na cílené otázky a s vizuální podporou je označuje. Při psaní je využíváno cvičení na rozvoj jemné motoriky, je schopná obtahovat předlohu, velice pečlivě vybarvuje obrázky. Sama si umí vyndat tužky z penálu, s dopomocí je vedena ke stříhání, umí vlepít do sešitu dle vzoru či s pomocí. Číslice píše také spíše dle předlohy či s dopomocí, je potřeba jí ruku občas vést. Umí se podepsat. Ve výuce využívá různé skládačky a puzzle. Umí rozlišit základní barvy, vyjmenuje dny v týdnu. V matematice pracuje s pracovními listy, předměty různých tvarů. S počítadlem potřebuje pomoci, dokáže porovnat prvky, kde je více, či méně. V číselné řadě do deseti najde určené číslo a pojmenuje ho. Občas se nepřenesse přes číslo šest, hůře se jí vyslovuje. Umí rozlišit geometrické tvary, spočítat je, vymalovat pracovní list. Při přípravě pokrmů dívka pracuje u pracovního stolu v kuchyňce, který je vykrojen a přizpůsoben tedy jejím potřebám. Pod dohledem zvládne jednotlivé úkony a dobře spolupracuje. Stejně tak jako v jiných předmětech má velikou snahu a poté i radost ze splnění úkolů i jejich jednotlivých úseků. Dívka se zvládá sama najíst, ale musí mít vše nakrájené na malé kousky, které nekouše, jen polyká, s přípravou i úklidem pomůcek

je potřeba jí dopomoci. Při návštěvě toalety (plenována) potřebuje dopomoci, ale je schopná se z vozíku odepnout, připnout a pomoci madel se přemísťovat. S umytím rukou je potřeba pomoci. Dívka je vždy dobře naladěna, má ráda společnost a ve třídě mezi svými spolužáky pobývá moc ráda.

Závěry z vlastního pozorování obou žáků s DMO

V obou případových studiích, které jsem uvedla, se ukazuje, že při osvojování a upevňování školních dovedností oba žáci potřebují individuální přístup a vedení pedagogem. Ve všech předmětech je potřeba zohledňovat možnosti a schopnosti žáků, individuální pracovní tempo, zvýšenou unavitelnost obou žáků a je klást důraz na psychohygienické podmínky (střídání činností, snížení únavy relaxací apod.). V případě potřeby je žákům umožněno během výuky měnit polohu, např. vysazování z vozíku při relaxaci v prostoru pro odpočinek. Vyučovací hodiny jsou pravidelně prokládány relaxačními přestávkami dle aktuální potřeby a unavitelnosti žáka (důsledné střídání práce a odpočinku). Při grafomotorických cvičeních, psaní, výtvarné výchově, pracovních činnostech je nutné předkládat odpovídající úkoly, které nebudou nadměrně zatěžovat žáka v oblasti jemné motoriky a žák tento úkol je schopen splnit. Je důležitá častá motivace, povzbuzování, poskytování pozitivní zpětné vazby, podporování jistoty v práci. Také podporování skupinové práce je velmi důležité, protože to pomáhá v sociální interakci. Je potřeba rozvíjet komunikační dovednosti žáků třeba i psaním na počítači se speciálně upravenou klávesnicí. Důraz se klade hlavně na praktické využití obsahu vzdělávání a na konkrétní a v životě uplatnitelné dovednosti. U žáků jsou rozvíjeny motorické a manuální dovednosti a návyky, které přispívají k soběstačnosti a zapojení do každodenního života žáků s přípravou na vykonávání jednoduchých pracovních činností. V rámci teoretických předmětů je důležité se zaměřit na zjednodušení probíraných témat, využití vizuálních pomůcek k osvojování si učiva. V rámci tělesné výchovy se oba žáci zúčastňují většiny pohybových aktivit, ty ale musí být přizpůsobené jejich schopnostem a možnostem. V rámci předmětů Příprava pokrmů a Ruční práce musí být snížen nárok s ohledem na jejich deficity v oblasti motoriky. Je zde nutné rozvíjet sebeobslužné činnosti, osvojovat si postupy jednotlivých činností hlavně častým opakováním a prohlubováním jednotlivých znalostí. Žáci jsou vedeni ke zvládnutí dovedností potřebných při přípravě stravy a jsou rozvíjeny motorické a manuální

dovednosti a návyky, které přispívají k soběstačnosti při vykonávání jednoduchých pracovních činností. Žáci si osvojují zásady hygieny při přípravě pokrmů a bezpečné chování v kuchyni, také se seznamují se základy z oblasti zdravé výživy, společenského chování a zásadami správného stolování. Důležitá je dopomoc žákům při sebeoblužných činnostech, zároveň je důležité žáky vést k maximální možné míře samostatnosti, pomáhat pouze tam, kde je to potřeba, flexibilně reagovat na potřeby žáků. Důsledně se dbá na rozvíjení sociálních dovedností, na komunikaci s vrstevníky i okolím. Je rovněž kladen důraz na to, aby se žáci nebáli vyjádřit a uměli si říci o pomoc. Také upevňování jistoty ve školním prostředí, samostatnost při sebeobsluze má vliv na celkový rozvoj komunikačních dovedností.

3.6 Rozhovor s maminkami žáků s DMO

Popis výzkumného vzorku

Metodou polostukturovaného rozhovoru s matkami žáků s DMO jsme chtěli zjistit, jak jsou spokojeny s výukou a vzděláváním svých dětí na Praktické škole jednoleté v Příbrami. K rozhovorům s maminkami bylo připraveno 10 otázek.

ROZHOVOR S MAMINKOU CHLAPCE S DMO

1. Jak jste spokojena s výukou a péčí školy, kterou Váš syn navštěvuje?

Maminka: „*Jsem velice spokojena, vždy mi vycházejí vstříc a syn do školy chodí rád.*“

2. Jak Váš syn projevuje svůj zájem o každodenní docházku do kolektivu třídy?

Maminka: „*Těší se a vypráví.*“

3. Jak mluví doma Váš syn o škole, o svých spolužácích a učitelích? Je spokojen ve škole?

Maminka: „*Je velice spokojený.*“

4. Využívá Váš syn pravidelně nějaké mimoškolní aktivity? (např. školní družina, kroužky, stacionáře)

Maminka: „*Navštěvuje denní stacionář.*“

5. Co patří mezi jeho záliby ve volném čase?

Maminka: „*Skládání puzzle, sledování pořadů v televizi (Policie v akci – vypráví, co se tam stalo, kdo byl oznamovatel, kdy přijela hlídka – to ho moc baví), hry s pejskem.*“

6. Kde vidíte největší pokroky a změny v dovednostech a chování, které se uskutečnily za dobu školní docházky?

Maminka: „*Je v kolektivu, učí se samostatnosti, komunikovat i bez přítomnosti maminky, říct si o pomoc.*“

7. Na jaké největší problémy spojené s výukou a péčí školy narážíte?

Maminka: „*Nevím o žádných.*“

8. Jak probíhá komunikace a spolupráce se školou? Dostáváte pravidelně zpětnou vazbu od učitelů o průběhu výuky?

Maminka: „*Ano, dostávám.*“

9. Považujete současné vzdělávání vašeho syna za dostačující? Pokud ne, jaký konkrétní nedostatek spatřujete?

Maminka: „*ANO*“

10. Domníváte se, že nabyté znalosti a dovednosti váš syn využije po ukončení školní docházky?

Maminka: „*Ano, praktická škola ho připraví pro život i s jeho handicapem.*“

ROZHOVOR S MAMINKOU DÍVKY S DMO

1. Jak jste spokojena s výukou a péčí školy, kterou Vaše dcera navštěvuje?

Maminka: „*Velmi spokojena.*“

2. Jak Vaše dcera projevuje svůj zájem o každodenní docházku do kolektivu třídy?

Maminka: „*Připravuje si věci do školy a každý den se těší.*“

3. Jak mluví doma Vaše dcera o škole, o svých spolužácích a učitelích? Je spokojena ve škole?

Maminka: „*Je moc spokojena, když jsou prázdniny, škola a spolužáci jí chybí.*“

4. Využívá Vaše dcera pravidelně nějaké mimoškolní aktivity? (např. školní družina, kroužky, stacionáře)

Maminka: „*NE*“

5. Co patří mezi její záliby ve volném čase?

Maminka: „*Poslouchání hudby, sledování filmů, tablet, procházky a pobyt na zahradě.*“

6. Kde vidíte největší pokroky a změny v dovednostech a chování, které se uskutečnily za dobu školní docházky?

Maminka: „*Zlepšená socializace a komunikace.*“

7. Na jaké největší problémy spojené s výukou a péčí školy narážíte?

Maminka: „*O žádných nevím.*“

8. Jak probíhá komunikace a spolupráce se školou? Dostáváte pravidelně zpětnou vazbu od učitelů o průběhu výuka?

Maminka: „*ANO*“

9. Považujete současné vzdělávání Vaší dcery za dostačující? Pokud ne, jaký konkrétní nedostatek spatřujete?

Maminka: „*Považuji ho za dostatečné.*“

10. Domníváte se, že nabyté znalosti a dovednosti Vaše dcera využije pro ukončení školní docházky?

Maminka: „*ANO*“

Vyhodnocení rozhovorů s maminkami obou žáků s DMO na Praktické škole jednoleté v Příbrami.

Pro rozhovory s maminkami obou žáků jsem se rozhodla proto, abych zjistila, zda jsou spokojené se školou, kterou navštěvují jejich děti. Z rozhovorů je zřejmé, že obě maminky dle odpovědí na otázky, jsou velice spojené s výukou a péčí školy, žáci se do školy těší a také vypráví o spolužácích. Chlapec navštěvuje po vyučování i denní stacionář. Maminky u svých dětí vidí i pokroky za školní docházku, hlavně ve zlepšení komunikace, socializace a samostatnosti. Obě maminky se shodly, že nevidí žádné problémy s výukou a péčí školy. Také na otázku vzájemné komunikace a spolupráce se školou a zpětnou vazbu od učitelů odpověděly kladně. Vzdělávání považují obě maminky za dostačující. A na poslední otázku, jestli žáci nabyté znalosti a dovednosti využijí po ukončení školní docházky, obě odpověděly, že ANO a maminka chlapce řekla, že: „*Praktická škola ho připraví pro život i s jeho handicapem.*“ Také z rozhovorů je zřejmé, že pro maminky je důležitá vzájemná komunikace, spolupráce a zpětná vazba se školou

o průběhu výuky jejich dětí. To hodnotím velmi kladně, protože spokojenost rodičů a žáků je základ pro úspěšné vzdělávání.

3.7 Rozhovor s pedagogy a asistentem pedagoga

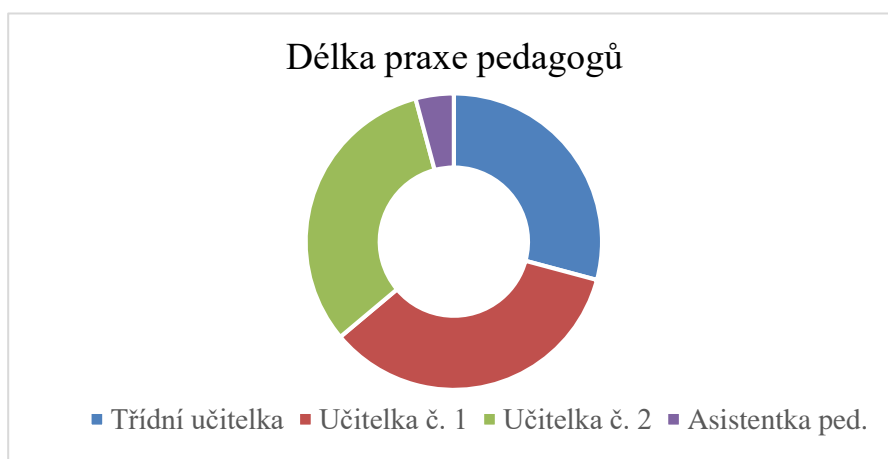
Popis výzkumného vzorku

Metody polostrukturovaného rozhovoru se zúčastnili pedagogové a asistent pedagoga, kteří vzdělávají oba žáky s DMO.

- třídní učitelka 57 let
- učitelka č. 1 (48 let)
- učitelka č. 2 (46 let)
- asistentka pedagoga (39 let).

Odpovídaly na 10 stejných otázek, které se týkaly metod a prostředků edukace žáků s dětskou mozkovou obrnou na Praktické škole jednoleté. Všechny tři učitelky mají více jak dvacetiletou praxi s žáky s dětskou mozkovou obrnou. Pomocí rozhovorů byly získány informace pro zodpovězení zadaných výzkumných otázek.

Na první otázku: **Uveďte délku Vaší praxe s žáky s DMO.**

Graf 1: Délka praxe pedagoga

Zdroj: Alena Bálková, 2022 (vlastní šetření)

Učitelky ve svých odpovědích uvedly délky svých praxí s těmito žáky. Třídní učitelka žáků s DMO má 21letou praxi s edukací. Učitelka č. 1 má 25letou praxi, učitelka č. 2 má 23letou praxi a asistentka pedagoga, 3letou praxi s těmito žáky.

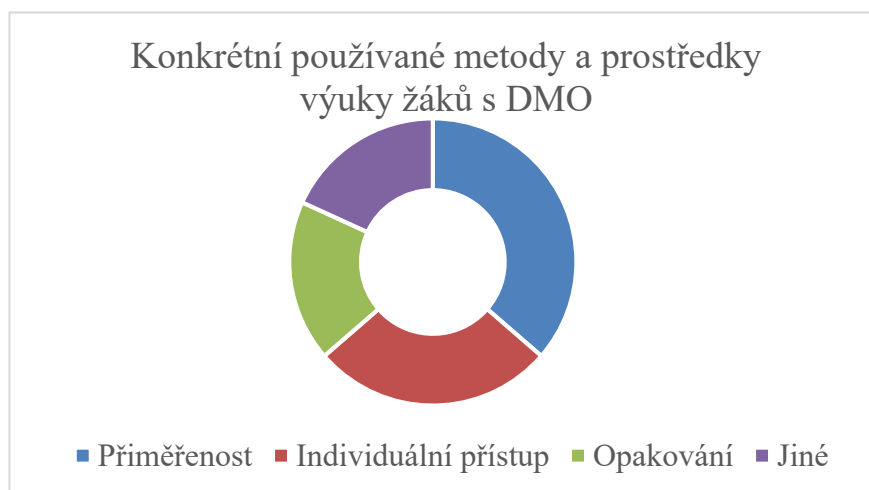
Na otázku druhou: **Změnila jste během své praxe způsob vzdělávání těchto žáků?**

Graf 2: Byl změněn způsob vzdělávání žáků během Vaší praxe?
Zdroj: Alena Bálková, 2022 (vlastní šetření)

Učitelka č. 1 odpověděla, že ano, učitelka č. 2 uvedla, že ne, třídní učitelka popsala: „*Naučila jsem se přizpůsobovat, být více vnímavá k jejich odlišnostem a potřebám.*“ Asistentka pedagoga: „*preferuje individuální přístup a zohlednění jejich možností.*“

Na třetí otázku: **Jaké konkrétní metody a prostředky využíváte při edukaci žáků s DMO?**

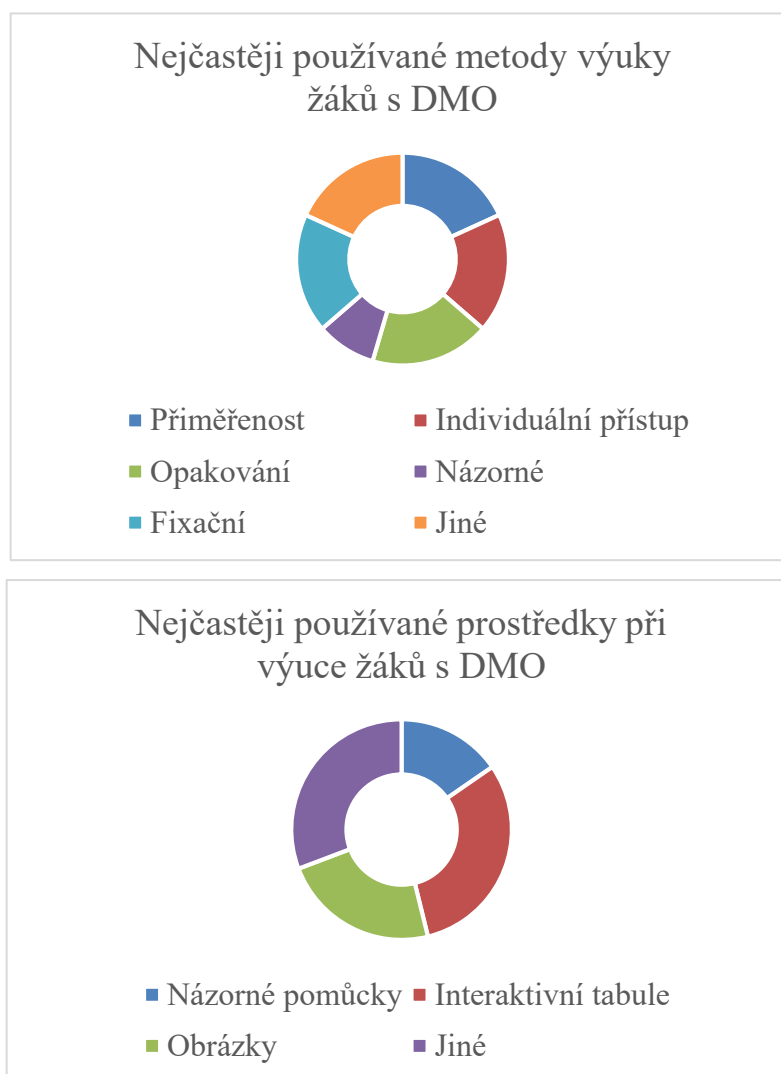

Graf 3: Konkrétní používané metody a prostředky výuky žáků s DMO
Zdroj: Alena Bálková, 2022 (vlastní šetření)

Asistentka pedagoga uvedla: Individuální přístup, přiměřenost, přizpůsobené tempo jejich možnostem, opakování. Třídní učitelka popsala: „*Přiměřenost, postupnost, názornost, pomalé kroky a neustálé opakování, ale i povzbuzování a ocenění i malých*

úspěchů.“ Učitelky č. 1 a 2 odpověděly shodně, že využívají metody rehabilitační – canisterapie, muzikoterapie, kompenzační cvičení a bazální stimulaci. Dále učitelka č. 2 uvedla metody slovní, názorně-demonstrační, dovednostně-praktické, pozorování, popis vyprávění, poslech, kresba, aktivní tvorba, fixační metody, prostředky – obrázky, prostředky pro sebeobsahu, knihy, notebook, hudební nástroje, klávesy, pastelky, časopisy, nářadí, didaktické pomůcky.

Čtvrtá otázka: **Jaké metody a prostředky využíváte nejčastěji?**

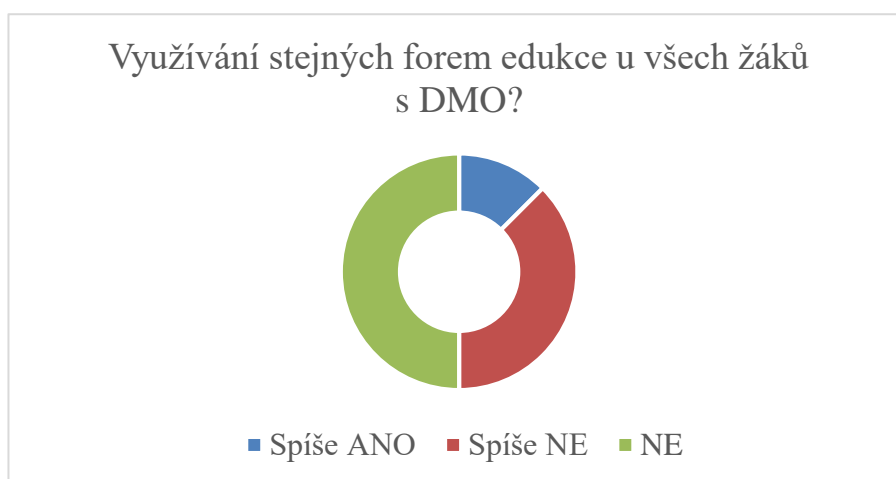
Graf 4: Nejčastěji používané metody a prostředky při výuce žáků s DMO

Zdroj: Alena Bálková, 2022 (vlastní šetření)

Třídni učitelka a asistentka odpověděly stejně jako u otázky č. tři a učitelka č. 2 uvedla: Metody kompenzační, slovní, názorné, dovednostně-praktické, motivační a

fixační a prostředky – obrázky, piktogramy, notebook, tabuli, didaktické pomůcky. Učitelka č. 1 zase canisterapii, kompenzační pomůcky pro polohování, na stimulaci, interaktivní tabuli – výukové programy, názorné pomůcky podporující multisenzoriální přístup při vzdělávání.

Pátá otázka: **Používáte vždy stejné formy edukace u všech žáků s DMO nebo je u každého žáka odlišná?**

Graf 5: Využívání stejných forem edukace u všech žáků s DMO?
Zdroj: Alena Bálková, 2022 (vlastní šetření)

U každé z učitelek byla odpověď podobná, uvádějí, že většinou forma edukace je pro každého žáka individuální, že záleží na formě DMO, přidruženém postižení (mentální retardace, epilepsie, smyslové vady). Každé dítě má vypracovaný IVP na všechny předměty a vždy se zohledňuje momentální stav a rovněž atmosféra ve třídě.

Na otázku číslo 6: **Jak u žáků s DMO rozvíjíte nabyté schopnosti a dovednosti?**

Graf 6: Nejčastěji používané způsoby rozvíjení schopností a dovedností
Zdroj: Alena Bálková, 2022 (vlastní šetření)

Zde byly odpovědi také shodné, hlavně mnohonásobné upevňování, opakování a prohlubování nabytých schopností a dovedností, praktickými činnostmi a názorností.

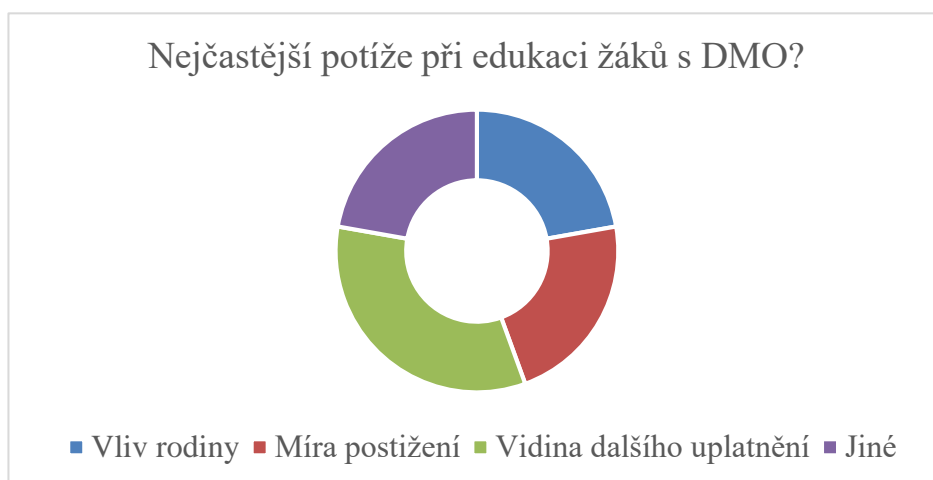
U otázky číslo 7: **Jaké vidíte největší úspěchy a pokroky dosažené těmito žáky za dobu jejich školní docházky?**

Graf 7: Největší úspěchy a pokroky
Zdroj: Alena Bálková, 2022 (vlastní šetření)

Podle odpovědí učitelek č. 1 a 2 jsou největší úspěchy především v socializaci žáků, začlenění do kolektivu a v rozvoji schopností, dovedností a naučených vědomostí. Třídní učitelka uvedla: „Žáci si na sebe i pedagogy zvykli a umí si říci, co potřebují, vzájemně se tolerují, a i povzbuzují.“

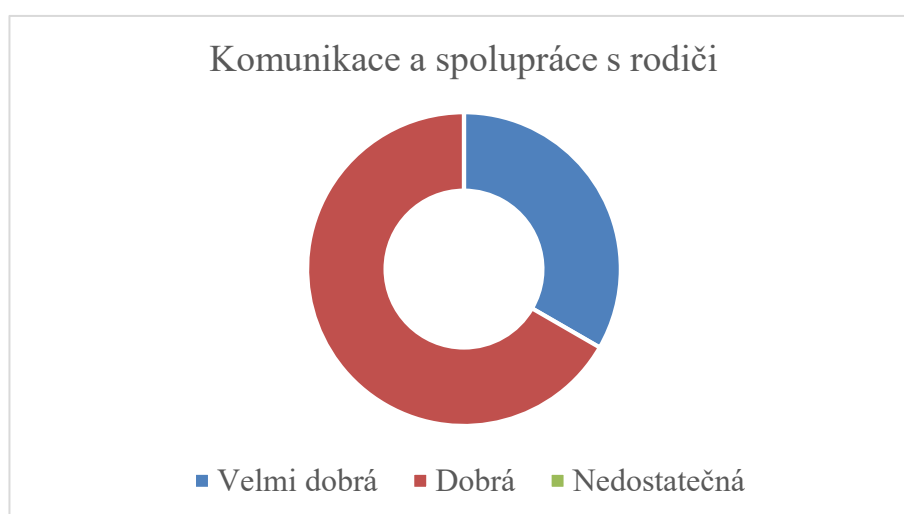
Na další otázku č. 8: **S jakými největšími potížemi se setkáváte při edukaci žáků s DMO?**

Graf 8: Nejčastější potíže při edukaci žáků s DMO?
Zdroj: Alena Bálková, 2022 (vlastní šetření)

Učitelky č. 1 a č. 2 uvedly, že se s žádnými potížemi nesetkávají, třídní učitelka uvedla, že potíže způsobují jejich typická omezení, asistentka pedagoga vidí potíže v tom, že: „*Ne každá rodina si najde pomoc a způsob zařazení (trh práce, možnost dopravy, nezám, nezralost atd.).*“

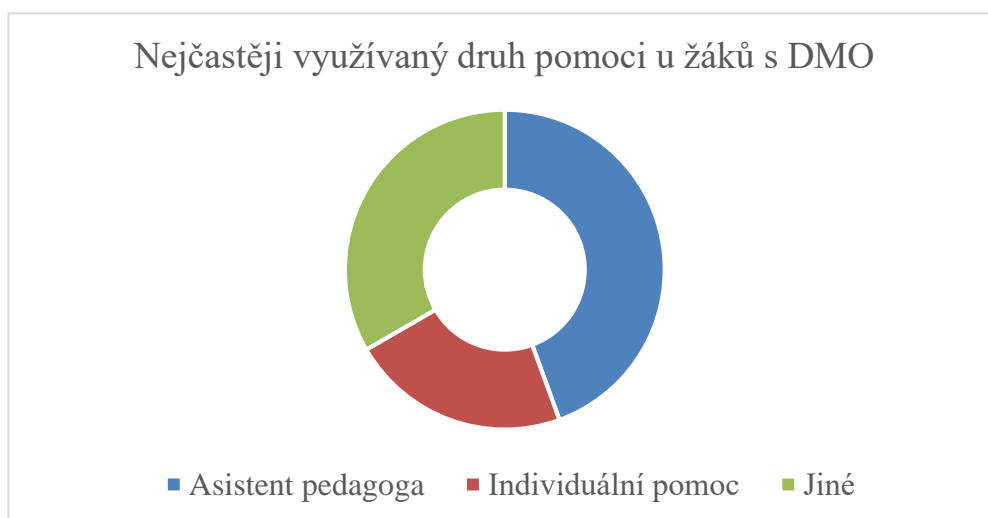
Předposlední otázka č. 9, která se týkala vztahů s rodiči: **Jak probíhá komunikace a spolupráce s rodiči? Mají Vaši každodenní zpětnou vazbu o průběhu výuky?**

Graf 9: Komunikace a spolupráce s rodiči
Zdroj: Alena Bálková, 2022 (vlastní šetření)

Tady byly odpovědi stejné. Učitelky č. 1 a 2 uvedly, že spolupráce s rodiči je velmi dobrá. Třídní učitelka zhodnotila takto: „*Spolupráce si cením a myslím, že zájem i ochota rodičů spolupracovat je velmi důležitá i chvályhodná.*“ Asistentka pedagoga jen potvrdila, že komunikace funguje. Nedostatečnou míru komunikace s rodiči neuvédla ani jedna z oslovených pedagožek.

Na závěrečnou otázku č. 10: **Potřebují žáci s DMO nějakou pomoc při sebeoblužných činnostech (např. při stravování nebo hygieně)?**

Graf 10: Nejčastěji využívaný druh pomoci u žáků s DMO
Zdroj: Alena Bálková, 2022 (vlastní šetření)

Všechny odpověděly, že ano a že je nutnost asistenta pedagoga po celou dobu výuky i o přestávkách, a to dle postižení žáků. Pomoc při sebeobsluze, toaletě, oblékání, stravování. Učitelka č. 1 odpověděla, že u spastické kvadruparézy je potřeba dopomoc ve všech činnostech, každý žák zvládá činnosti na jiné úrovni.

Shrnutí a zhodnocení výsledků rozhovorů s pedagogy a asistentem pedagoga

K rozhovorům byly osloveny 3 pedagožky a 1 asistentka pedagoga. V rámci rozhovoru bylo položeno 10 předem připravených otázek. Pomocí otázek se autorka ptala na délku praxe s žáky s DMO, na změnu vzdělávání žáků s DMO během své praxe, dále jaké konkrétní metody a prostředky využívají při edukaci žáků a jaké využívají nejčastěji. Autorka se také dotazovala, jestli používají vždy stejné formy edukace u všech žáků, jak rozvíjí nabyté schopnosti a dovednosti, dále také jaké vidí největší úspěchy a pokroky

dosažené těmito žáky za dobu jejich školní docházky, také s jakými největšími potížemi se setkávají při edukaci žáků s DMO. Poslední otázky zněly: jak probíhá komunikace a spolupráce s rodiči a zda potřebují žáci s DMO nějakou pomoc při sebeobslužných činnostech.

Z výsledků rozhovorů vyplývá, že žáci s dětskou mozkovou obrnou, kteří jsou vzděláváni na Praktické škole jednoleté v Příbrami, probíhá úspěšně. Všichni pedagogové na otázku jaké metody a prostředky využívají při edukaci, uvedli konkrétní metody a prostředky. Výuka je organizována především pomocí klasických a aktivizujících metod. Z klasických metod je využívána především slovní metoda (výklad, práce s textem atd.) a z aktivizujících metod jsou využívány metody: skupinová i samostatná práce žáků, diskuse atd. Ve výuce je využívána moderní technika (počítač, internet, interaktivní tabule, výukové programy, speciálně upravené klávesnice). Žáci dostávají samostatné úkoly v hodinách nebo jako domácí práci. Při skupinové práci společně přichází na řešení problému, spolupracují a snaží se vycházet a dorozumět se s ostatními žáky ve třídě. Na praktických příkladech je poukazováno na propojení teorie s praxí. Z prostředků využívaných při výuce jsou používány různé didaktické pomůcky, obrázky, piktogramy, dále držáky na tužky, pera, vykrojené nastavitelné lavice, protiskluzové podložky, pomůcky pro denní činnosti – madla na WC, polohovací postel, dále talíře a hrnečky pro lepší sebeobsluhu.

Autorka se domnívá, že úloha jak pedagoga, tak asistenta pedagoga je při vzdělávání těchto žáků nezastupitelná. Je zřejmé, že svým působením mají pozitivní vliv na vytvoření optimálního prostředí, podmínek pro rozvoj a vzdělávání těchto žáků. Smyslem a úlohou ve výchovně vzdělávacím procesu je co nejlépe připravit žáka s postižením na život v běžném prostředí, snažit se ho integrovat do společnosti a vytvořit mu takové podmínky, které jsou pro něho optimální a pomáhají mu v jeho životě. Pro efektivní a kvalitní vzdělávací činnosti je dobré využívat jak pedagogy, tak asistenta pedagoga, který žáka dobře pozná. Je schopen rozeznat jeho schopnosti a možnosti vzhledem k jeho zdravotnímu stavu, rozumí jeho potřebám, pomáhá mu vytvářet bezpečné, otevřené, přátelské a pozitivně naladěné prostředí. Cílem práce pedagoga i asistenta je být vždy co nejvíce užitečný při rozvíjení vědomostí a dovedností žáků. Za nezbytnost se považuje vždy navození klidné a tvůrčí atmosféry, jak při individuální práci s žáky, tak i

v kolektivu. Práce vyžaduje ohromné osobní nasazení, které je nutné k vykonávání této profese, také velkou míru empatie, trpělivost, pracovitost, toleranci. Dále nelze trpět předsudky k žákům s postižením. Největším smyslem a úlohou při edukaci těchto žáků je co nejlépe připravit tyto žáky na život v běžném prostředí.

3.8 Závěr šetření a doporučení pro praxi

Hlavní výzkumná otázka byla stanovena: Jaké metody a prostředky jsou využívány při edukaci žáků s DMO na Praktické škole jednoleté v Příbrami? Také byly stanoveny tři dílčí výzkumné otázky: Jak jsou rozvíjeny nabyté schopnosti a dovednosti dosažené žáky za dobu jejich školní docházky? Jaké jsou poznatky učitelů a asistentů pedagoga při edukaci žáků a hodnocení žáků s DMO za použití metod a prostředků při jejich vzdělávání? Jak jsou spokojeny dvě maminky žáků s DMO s výukou a vzděláváním na Praktické škole jednoleté? Pomocí rozhovorů a vlastním pozorováním byly získány informace pro zodpovězení následujících výzkumných otázek.

SHRNUTÍ VÝSLEDKU VÝZKUMU

Vyhodnocení hlavní výzkumné otázky

Jaké metody a prostředky jsou využívány při edukaci žáků s DMO na Praktické škole jednoleté v Příbrami?

Oslovení pedagogové, kteří se podílí na edukaci žáků s DMO, dle odpovědí na otázku jaké metody a prostředky jsou využívány při edukaci těchto žáků, využívají metody a prostředky dle jejich předmětů, které vyučují a také uvádějí, že záleží na formě DMO, přidružených postiženích – mentální retardace, epilepsie, smyslové vady. Také zohledňují momentální stav žáků a rovněž i atmosféru ve třídě. Dále je důležitý individuální přístup ke každému z žáků, střídání činností apod. Za nejdůležitější při edukaci žáků s DMO považují přiměřenost, postupnost, názornost, pomalé kroky a neustálé opakování, ale i povzbuzování a ocenění i malých úspěchů. Myslím, že na správnou volbu těchto osvědčených metod a používání prostředků má vliv délka praxe a zkušenosti, které tito pedagogové mají. Žáci se učí používat získané dovednosti v běžném životě, vytvářet si kladný vztah k praktickým činnostem a také dle svých možností vhodně a přiměřeně formulovat myšlenky a prezentovat je.

Vyhodnocení dílčích otázek:

Jak jsou rozvíjeny nabyté schopnosti a dovednosti dosažené žáky za dobu jejich školní docházky?

Za nejdůležitější ve svých odpovědích oslovení pedagogové považují rozvíjení nabytých schopností a dovedností, u žáků je nutné toto stále rozvíjet mnohonásobným opakováním, napodobováním, upevňováním, prohlubováním a praktickými činnostmi. Také se pedagogové shodují, že žáci potřebují ocenit i při malém úspěchu. Je potřeba důsledně dbát na rozvíjení sociálních dovedností, na komunikaci s vrstevníky i okolím. Rovněž je kladen důraz na to, aby se žáci nebáli vyjádřit a uměli si říci o pomoc. Musejí být upevňovány jistoty ve školním prostředí. Také samostatnost při sebeobsluze má vliv na celkový rozvoj komunikačních dovedností, které vedou k rozvíjení všech schopností a dovedností.

Jaké jsou poznatky pedagogů a asistentů pedagoga při edukaci žáků a hodnocení žáků s DMO za použití metod a prostředků při jejich vzdělávání?

Na základě rozhovorů s pedagogy je zřejmé, že vnímají úspěchy a pokroky především v socializaci žáků, začleňování do kolektivu, v rozvoji dovedností a schopností, také ve větší samostatnosti, zlepšení komunikace, získávání sebejistoty. Žáci jsou podporováni hlavně v rozvoji svých schopností, ve kterých nějakým způsobem vynikají. Velmi dobře reagují na průběžné povzbuzování, motivování a pochvalu. Někdy vydrží pracovat kratší dobu, poté ztrácí zájem a pozornost a je nutná přestávka. Pedagogy nejvíce baví smysluplnost práce a také její různorodost, radost žáků při aktivizačních činnostech a vytváření přátelské atmosféry. Toto vše pomůže žákům k větší možnosti se zapojit do běžného života. Dále je důležitá pro dobré vzdělávání těchto žáků vzájemná spolupráce a komunikace s rodiči. Učitelky vidí spolupráci s rodiči jako velmi dobrou a cení si dobrých vztahů. Zájem i ochota rodičů spolupracovat se školou je velmi důležitá a odráží se i na spokojenosti žáků.

Jaká je spokojenost dvou maminek s výukou a vzděláváním jejich dětí s DMO na Praktické škole jednoleté v Příbrami?

Na základě rozhovorů s maminkami dvou žáků s DMO vyplynulo, že obě jsou shodně velmi spokojené s výukou a vzděláváním svých dětí. Mají kladný pohled na péči školy, kterou jejich děti navštěvují a samy vidí i pokroky, které jejich děti za dobu, co navštěvují tuto školu, udělaly například ve zlepšení komunikace, soužití v kolektivu, v socializaci, v samostatnosti.

Doporučení pro praxi

Po provedeném výše popisovaném výzkumu lze říci, že vzdělávání žáků na Praktické škole jednoleté v Příbrami probíhá úspěšně, myslím si, že je to díky kvalifikovaným pedagogům a asistentům, kteří zde pracují a vytvářejí přátelskou atmosféru, jež je potřebná pro práci s handicapovanými žáky. Zároveň však vzdělávání těchto žáků je složitý proces, který se musí vypořádávat i s určitými problémy. Je nutné se neustále orientovat v nově nabízených možnostech ať už materiálních či dovednostních nebo personálních. Neustále se na trhu objevují nové kompenzační nebo výukové pomůcky, které usnadňují, zefektivňují a zpestřují výuku žáků s DMO.

Neméně důležité je průběžné vzdělávání pedagogických pracovníků, neboť vede k osvojování si nových výukových trendů. Stále se také řeší otázky integrovaného vzdělávání, jaký typ vzdělávání je pro daného jedince nejvíce vyhovující a hlavně efektivní. Žáci se specifickými potřebami vyžadují i speciální a individuální přístup. Přes pokroky a úspěchy, které se za dobu jejich školní docházky podaří, vidím i potíže, se kterými je možno se setkávat. U žáků jsou rozvíjeny motorické a manuální dovednosti a návyky, které přispívají k soběstačnosti a zapojení do každodenního života s cílem vykonávat jednoduché pracovní činnosti.

Největší problém do budoucna u těchto žáků vidím v možnostech dalšího uplatnění a zapojení se na trh práce. Praktická škola jednoletá v Příbrami se snaží připravit žáky k získávání soběstačnosti a celkovému rozvoji samostatnosti. Snažíme se jim poskytnout možnost integrovat se více do společnosti, zažít pocit vlastní pracovní úspěšnosti a s tím spojený nárůst sebevědomí. Cílem je, aby žáci získali dostatek

praktických zkušeností, osvojili si znalosti a manuální dovednosti potřebné k výkonu jednoduchých pracovních činností.

Snažíme se žáky co nejvíce začleňovat do běžné společnosti. Navštěvujeme pravidelně solnou jeskyni, kurzy plavání, žáci vyrábějí svíčky ve spolupráci s neziskovou organizací z Příbrami. Ve škole máme zřízenou učebnu ergoterapie s hrnčířským kruhem, tkalcovským stavem a keramickou pecí. V této učebně se žáci zdokonalují v jemné motorice a mohou si vyzkoušet různé techniky. Také pravidelně máme canisterapii, kde je vidět, jakou radost a uvolnění psi u žáků vyvolávají.

Škola dále pořádá různé akce v podobě velikonočních, vánočních jarmarků pro rodiče žáků, ale i pro širokou veřejnost. Na těchto akcích žáky zapojujeme do prezentací jejich práce a do prodeje svých výrobků. Dále jsou pro rodiče žáků pořádány zahradní slavnosti v naší venkovní učebně. Tyto slavnosti mají za cíl navazovat vzájemnou spolupráci rodičů dětí a školy. Uskutečňujeme projektové dny, vztahující se k různým výročím nebo i tradičním dnům a svátkům. Tato metoda vede ke kreativě a vlastní samostatné činnosti žáků.

Ve škole mají žáci možnost vyzkoušet si praní prádla v pračce a sušičce. Ve cvičné kuchyňce žáci sami vaří, obsluhují myčku nádobí a drobné spotřebiče. Těmito pravidelnými nácviky žáci získávají zručnost a jistotu v obsluze těchto zařízení. Žáci mají také k dispozici novou venkovní víceoborovou učebnu a venkovní posilovnu.

Od nového školního roku 2023/2024 připravujeme nový školní vzdělávací program pro praktickou školu jednoletou se zaměřením na rodinnou výchovu, kde bude upraven a zvýšen počet hodin zaměřených na praktické činnosti. Je to z důvodu, aby žáci získali ještě větší možnost samostatnosti, zručnosti a měli tak větší možnost i pracovního uplatnění. V této souvislosti dojde ke kompletnímu zmodernizování učebny na tzv. cvičný byt, kde bude zřízena malá kuchyňka, obývací koutek, skříň, polohovací lůžko. V učebně si žáci vyzkouší běžné domácí práce, např. péči o domácnost, úklid, vaření nebo péči o květiny a tím získají větší jistotu v jejich každodenním provádění. Prostory tohoto cvičného bytu si žáci budou svými výrobky sami neustále zvelebovat a zařizovat. Cílem tohoto budoucího projektu je posilování schopností a dovedností nezbytných pro soběstačný život a začlenění se do běžné společnosti.

Ze zkušenosti, kterou již za dvanáct let ve speciálním školství mám, vím, že pracuje opravdu jen málo žáků, kteří navštěvovali naši školu. Myslím, že to takto bude i v budoucnu, protože není žákům umožněno již dále po dovršení věku 26 let pokračovat ve studiu. Když žák vychází z naší školy, má velmi omezené představy, jaká je nabídka pracovních příležitostí, neumí si konkrétní povolání představit, případně vyhodnotit kvalifikační předpoklady. Pro žáky z naší školy je problém, že při delší časové prodlevě, pokud nenajdou práci, dochází ke ztrátě nabytých dovedností, ztrácí návyky, odvykají režimu, který měli ve škole. Omezená je také nabídka oborů, kde mohou žáci pracovat a také bývá problém přizpůsobení se lidem se zdravotním postižením. Někteří žáci své problémy s dalším uplatněním vyřeší s pomocí rodičů, ale i tak většina z nich zůstane doma. Rodiče některých žáků jsou aktivní v různých nadacích a mají tak větší přehled o nabízených možnostech pro své děti. Již během vzdělávání dětí na základní nebo střední škole se zajímají o možnosti dalšího uplatnění. Proto vidím jako vhodné navazování kontaktů např. s pracovními organizacemi, které by později naše žáky zaměstnávaly (podporované zaměstnání). Škola by mohla zajišťovat také různé exkurze do firem, obchodů a tím podporovat zkušební praxi žáků. Také by mohli naši školu navštěvovat zástupci těchto společností a seznamovat žáky formou různých besed a prezentací s náplní práce v jejich firmách.

Určitě by bylo dobré více vzdělávat i pedagogické pracovníky v možnostech dalšího uplatnění žáků. Je možné využít nabízené akreditované kurzy a školení DVPP. V loňském roce jsem se zúčastnila Národní konference praktických škol. Na této konferenci byl hlavním tématem tranzitní program a začleňování jedinců s handicapem do společnosti. Tranzitní program je určitě jednou z možností, jak usnadnit absolventům speciálních škol přechod do dalšího období života. Tento přechod se týká rozvoje pracovního uplatnění, nácvičku soběstačnosti v běžných denních činnostech a celkového rozvoje samostatnosti. Jako problematické vidím to, že takto podporované služby jsou výhradně nestátními organizacemi, a tudíž pro mnoho žáků finančně nedostupnými. Také z hlediska kapacitního není možné každodenně tuto službu nabízet více klientům. Současné pilotní programy jsou většinou jen pro menší okruh dospělých jedinců s handicapem, kteří jsou schopni po fyzické stránce obstát nárokům přechodu do zaměstnání.

Bydlím a pracuji v Příbrami, kde míst podporovaného zaměstnání je velmi málo. Proto situace lidí s mentálním postižením je velice složitá. Jsou odkázáni na pomoc své rodiny nebo na lidi, kteří jsou ochotni věnovat jim svůj čas. Vzhledem k vytíženosti rodin s handicapovaným člověkem oceňuji některé již fungující projekty ať už státní či soukromé. V Příbrami již funguje pomáhající společnost, nabízející pravidelné zapojování lidí s handicapem do zájmových skupin, odpoledních či víkendových odlehčovacích aktivit. Některé rodiny pečující o jedince s handicapem využívají i nově vznikající formu sdílené péče tzv. Homesharing (pomáhající rodiny nabízejí pomoc v podobě věnování svého volného času jedinci s handicapem). Rodiče zatím mají možnost vyřídit si úřady, lékaře, věnovat se svým ostatním dětem nebo si prostě na chvíli odpočinout.

ZÁVĚR

Bakalářská práce byla zaměřena na zmapování problematiky žáků s DMO. V úvodu byl stanoven cíl bakalářské práce, pomocí odborné literatury zachytit problematiku dětské mozkové obrny, možnosti vzdělávání žáků s tímto onemocněním, charakterizování některých metod a prostředků při edukačním procesu v souvislosti se vzděláváním těchto žáků. Dále bylo cílem zjistit, jaké metody a prostředky jsou využívány při edukaci žáků s DMO na Praktické škole jednoleté v Příbrami. Bakalářská práce je rozdělena do tří kapitol. Dvě kapitoly tvoří teoretickou část a třetí empirická kapitola popisuje vlastní výzkum autorky.

V teoretické části byla první kapitola zaměřena na charakteristiku, příčiny, formy a možné souběhy vad k dětské mozkové obrně. V druhé kapitole byla popsána edukace žáků s DMO, legislativní podmínky a specifika ve vzdělávání těchto žáků. Dále autorka zmiňuje vzdělávání žáků s DMO na praktické škole jednoleté a v poslední podkapitole jsou popsány metody a prostředky využívané při edukaci těchto žáků. Praktická část bakalářské práce byla zaměřena na kvalitativní výzkumné šetření, ve kterém byly uvedeny případové studie dvou žáků s DMO na Praktické škole jednoleté v Příbrami. Dále bylo odpovězeno na hlavní a dílčí výzkumné otázky týkající se edukace žáků s DMO a využívání metod a prostředků u těchto žáků.

Ze samotného výzkumu vyplynulo, že při edukaci žáků s DMO je volba vhodných metod a prostředků velkým přínosem, protože schopnosti a pokroky těchto žáků jsou limitované mírou jejich postižení. Při výuce jsou nejčastěji využívány metody přiměřenosti, individuálního přístupu, opakování, názorné, fixační. Využívané prostředky jsou nejčastěji interaktivní tabule, obrázky, piktogramy, názorné pomůcky a také pomůcky na sebeobsahu. Pedagogové a asistent pedagoga svým profesionálním působením při edukaci žáků s DMO využívají veškeré úsilí, energii, odhodlání, kreativitu, znalosti a dovednosti. Díky tomu jsou pak tuto práci schopni vykonávat kvalitně. Jejich působení u žáků s DMO je zaměřeno na co možná největší samostatnost a orientovanost v každodenních situacích, aby žáci mohli vést kvalitní soběstačný život. Cílem je co možná největší rozvoj osobnosti, rozvíjení vědomostí a dovedností žáků využitelných v praktickém i rodinném životě. Dosažení co nejvyšší míry socializace je

také důležitým cílem všech pedagogů. Jakýkoliv pokrok, byť jen nepatrný, přináší uspokojení z dobře vykonané práce.

V úplném závěru je nutno říci, že výchova a vzdělávání žáků s DMO je důležité pro úspěšné začleňování do společnosti. Získané dovednosti následně využijí jak v pracovním uplatnění, tak v rámci zájmových aktivit. Každá takto získaná dovednost zvýší soběstačnost žáků a možnost jejich seberealizace.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

ČADOVÁ, E., 2015. *Katalog podpůrných opatření pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodů tělesného postižení nebo závažného onemocnění: dílčí část*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4615-8.

FISCHER, S. a J. ŠKODA, 2008. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-014-0.

FRANIOK, P., 2008. *Vzdělávání osob s mentálním postižením: (inkluzivní vzdělávání s přihlédnutím k žákům s mentálním postižením)*. Vyd. 3., dopl. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7368-622-2.

CHVÁTALOVÁ, H., 2001. *Jak se žije dětem s postižením: problematika pěti typů zdravotních postižení*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-588-1.

JANKOVSKÝ, J., 2006. *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením: somatopedická a psychologická hlediska*. 2. vyd. Praha: Triton. ISBN 80-7254-730-5.

KÁBELE, F., 1988. *Rozvíjení hybnosti a řeči dětí s dětskou mozkovou obrnou*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

KRAUS, J., 2004. *Dětská mozková obrna*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1018-8.

KUDLÁČEK, M., 2012. *Svět dětské mozkové obrny: nahlížení vlastního postižení v průběhu socializace*. Praha: Portál. ISBN 978-80262-0178-6.

LESNÝ, I. aj. ŠPITZ, 1989. *Neurologie a psychiatrie pro speciální pedagogy: celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty studijních oborů 76-25-8 Učitelství pro školy pro mládež vyžadující zvláštní péči a 76-42-8 Vychovatelství pro školy pro mládež vyžadující zvláštní péči*. Praha: SPN. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-04-22922-0.

LUDÍKOVÁ, L., 2005. *Kombinované vady*. V Olomouci: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-1154-7.

MILICHOVSKÝ, L., 2010. *Kapitoly ze somatopedie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-7452-001-3.

OPATŘILOVÁ, D., 2005. *Metody práce u jedinců s těžkým postižením a více vadami*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-3819-6.

PIPEKOVÁ, J., 2010. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-198-0.

SLOWÍK, J., 2016. *Speciální pedagogika*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0095-8.

ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, I., 2006. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 3., přeprac. Praha: Portál. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7367-060-7.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÍTKOVÁ, M., 2006. *Somatopedické aspekty*. 2., rozš.a přeprac. vyd. Brno: Paido. ISBN 80-7315-134-0.

ZAJÍC, M., 2008. *Kapitoly ze somatopatologie: pro speciální pedagogy*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-86723-51-8.

Seznam použitých internetových zdrojů

RVP PRŠ 1, Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání praktická škola jednoletá [online] 2010 [cit. 2022-11-21]. Dostupný z: https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2020/08/RVP_-PRS_-I.pdf

Vyhláška 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. 2016 [online] 1. 1. 2021 (verze 8), In: *Zákony pro lidi.cz*. © AION CS, s. r. o. 2010-2022 [cit. 2022-11-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-27>

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). 2004 [online] 27. 2. 2021 (verze 51) In: *Zákony pro lidi.cz*. © AION CS, s.r.o. 2010-2022, [cit. 2022-11-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561/zneni-20210227>

SEZNAM ZKRATEK

DMO	Dětská mozková obrna
DVPP	Další vzdělávání pedagogických pracovníků
IVP	Individuální vzdělávací plán
LMD	Lehká mozková dysfunkce
MKN-10	10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
RVP PRŠ 1	Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání praktická škola jednoletá
Sb.	Sbírkky
SPC	Speciálně pedagogické centrum
ŠVP	Školní vzdělávací program
TV	Tělesná výchova
V-P	Ventrikulo-peritoneální
ZŠ	Základní škola

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Délka praxe pedagoga	42
Graf 2: Byl změněn způsob vzdělávání žáků během Vaší praxe?	43
Graf 3: Konkrétní používané metody a prostředky výuky žáků s DMO	43
Graf 4: Nejčastěji používané metody a prostředky při výuce žáků s DMO	44
Graf 5: Využívání stejných forem edukace u všech žáků s DMO?	45
Graf 6: Nejčastěji používané způsoby rozvíjení schopností a dovedností.....	46
Graf 7: Největší úspěchy a pokroky	46
Graf 8: Nejčastější potíže při edukaci žáků s DMO?.....	47
Graf 9: Komunikace a spolupráce s rodiči.....	47
Graf 10: Nejčastěji využívaný druh pomoci u žáků s DMO.....	48

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Otázky k rozhovorům	I
Příloha B – Fotogalerie prostor Praktické školy jednoleté v Příbrami	III
Příloha C – Fotogalerie pomůcek a výrobků	IV

Příloha A – Otázky k rozhovorům

Otázky pro maminky

1. Jak jste spokojena s výukou a péčí školy, kterou Váš syn/dcera navštěvuje?
2. Jak Váš syn/dcera projevuje svůj zájem o každodenní docházku do kolektivu třídy?
3. Jak mluví doma Váš syn/dcera o škole, o svých spolužácích a učitelích? Je spokojen(a) ve škole?
4. Využívá Váš syn/dcera pravidelně nějaké mimoškolní aktivity? (např. školní družina, kroužky, stacionáře)
5. Co patří mezi jeho/její záliby ve volném čase?
6. Kde vidíte největší pokroky a změny v dovednostech a chování, které se uskutečnily za dobu školní docházky?
7. Na jaké největší problémy spojené s výukou a péčí školy narážíte?
8. Jak probíhá komunikace a spolupráce se školou? Dostáváte pravidelně zpětnou vazbu od učitelů o průběhu výuky?
9. Považujete současné vzdělávání vašeho syna/dcery za dostačující? Pokud ne, jaký konkrétní nedostatek spatřujete?
10. Domníváte se, že nabyté znalosti a dovednosti váš syn/ dcera využije po ukončení školní docházky?

Otázky pedagogům

1. Uveďte délku Vaší praxe s žáky s DMO.
2. Změnila jste během své praxe způsob vzdělávání těchto žáků?
3. Jaké konkrétní metody a prostředky využíváte při edukci žáků s DMO?
4. Jaké metody a prostředky využíváte nejčastěji?
5. Používáte vždy stejné formy edukace u všech žáků s DMO nebo je u každého žáka odlišná?
6. Jak u žáků s DMO rozvíjíte nabyté schopnosti a dovednosti?
7. Jaké vidíte největší úspěchy a pokroky, dosažené těmito žáky za dobu jejich školní docházky?
8. S jakými největšími potížemi se setkáváte při edukaci žáků s DMO?
9. Jak probíhá komunikace a spolupráce s rodiči? Mají Vaši každodenní zpětnou vazbu o průběhu výuky?
10. Potřebují žáci s DMO nějakou pomoc při sebeobslužných činnostech? (např. při stravování nebo hygieně)

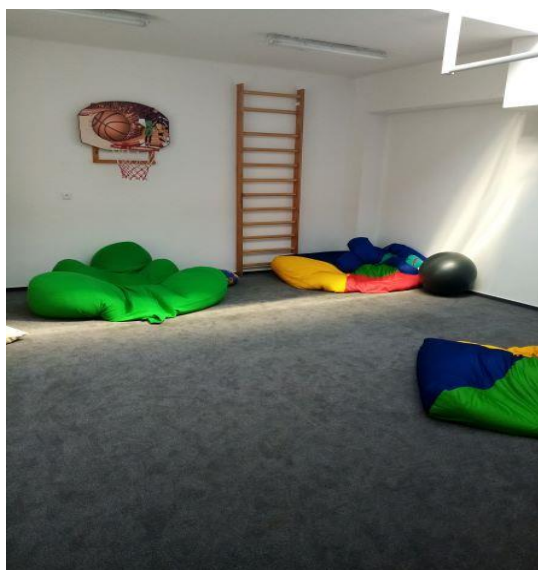
Příloha B – Fotogalerie prostor Praktické školy jednoleté v Příbrami

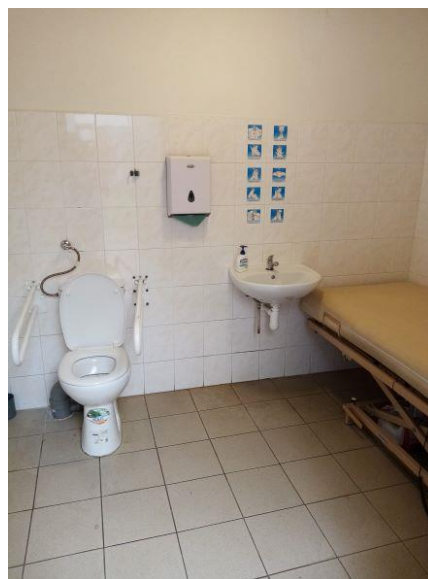
Vchod do budovy školy s nájezdovou rampou

Venkovní víceborová učebna

Sportovně relaxační místnost

Toaleta s madly a polohovací postel

Upravený stůl v kuchyňce pro žáky s DMO

Zdroj: Foto autorka práce, 2023

Příloha C – Fotogalerie pomůcek a výrobků

Nastavitelná vykrojená lavice

Speciálně upravená klávesnice

Talíř + hrneček pro lepší sebeobsluhu

Logico kartičky

Pomůcky pro výuku

Zdroj: Foto autorka práce, 2023

Ukázka z vlastní tvorby žáků s DMO

Výrobky dívky s DMO

Výrobky chlapce s DMO

Zdroj: Foto autorka práce, 2023

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Alena Bálková

Obor: Speciální pedagogika

Forma studia: Kombinované studium

Název práce: Žáci s dětskou mozkovou obrnou, metody a prostředky pro jejich edukaci na Praktické škole jednoleté v Příbrami

Rok: 2023

Počet stran textu bez příloh: 50

Celkový počet stran příloh: 5

Počet titulů českých použitých zdrojů: 18

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 3

Vedoucí práce: PhDr. Dušana Chrzová, Ph.D.